

Oudheidkundige Kring Voorst

Kroniek

oudheidkundige kring voorst

opgericht 18 december 1975

Werkruimte:

Duistervoordseweg 104, 7391 CH Twello

Geopend: dinsdag/woensdag van 09.00 tot 16.00 en voorts op afspraak. Tel.: 0571 - 27 70 90

E-mailadres: info@okvvoorst.nl - Website: www.okvvoorst.nl

Betalingen uitsluitend via Rabo-rekeningnr.: 36.28.09.267

Ereleden:

Mr. J.H. Hermesen, H.J. ten Hove †, J. Lubberts en L. Sevenster †

Dagelijks bestuur:

Bert van de Zedde, voorzitter	Kon. Wilhelminaweg 15	7391 ER	Twello	0571 - 27 29 43
Secretaris, vacature				
Wim Wassink, penningmeester	Parkelerweg 25	7391 EV	Twello	0571 - 27 26 80
Ruud Egberts	Burg. v.d.Feltzweg 29	7391 HL	Twello	0571 - 27 44 49
Jan Groenenberg	Hietweideweg 30	7391 XX	Twello	0571 - 27 60 37

Werkgroepen/Contactpersonen:

Kantoorcoördinator: Truus de Haan-Diks	Kneuterstraat 22	7384 CN	Wilp
Bibliotheek: Gerard Vrieling	G. v. Prinstererstraat 23	7391 KS	Twello
Gemeente-Archief: Annemarie Geerts	Gem.huis - Postbus 9000	7390 HA	Twello
Studiezaal open maandags 9.00-17.00 E-mail: gemeentearchief@voorst.nl			

Lidmaatschap

De jaarcontributie bedraagt thans € 15,- per persoon.

Voor gehuwden en partners woonachtig op hetzelfde postadres geldt € 18,50.

Voor wijzigingen van adres en/of lidmaatschap via www.okvvoorst.nl

Overige vragen: Tel. 0571 - 27 70 90 of postbus 170, 7390 AD Twello

Kroniek

De Kroniek beoogt een breed-georiënteerd informatiemedium van de Oudheidkundige Kring Voorst te zijn - een blad dat, van en voor de leden, kosteloos verschijnt in de maanden maart, juni, september en december. Bij het VVV en boekhandel Oonk is het blad ook los verkrijgbaar voor € 4,-. Geheel of gedeeltelijke overname van artikelen is niet toegestaan zonder schriftelijke goedkeuring van de redactie en betreffende auteurs.

Mailadres alléén voor kopij: kroniek@email.com

Druk: Drukkerij Bussloo, Bussloo

Oplage: 650

Omslag: Appense kolk tussen Appense Dijk en Appense Enk foto: G. Groenewold

ISSN 1384-8682

- DE KRONIEK DIT KWARTAAL:

Inhoud

• Inhoudsopgave	1
• Van de bestuurstaafel	2
• Uitnodiging alv + agenda	3
• Financieel verslag	4
• Kroniekpost	6
• Wat is uw top 3?	8
• De verdwenen straat	9
• Het buitentoilet	13
• Presentatie boek m. westerhuis	14
• Het optreden van lebuinus	17
• Eerste diertransport door de lucht	20
• Problemen met een schooljuffrouw in 1888	22
• Van E8 naar A1	27
• De Appense Dijk	30

Aan deze Kroniek werkten mee:

A. v.d. Goot - M. Grievink - J. Groenenberg - G. Groenewold - J. Lubberts - D. Otten
W. Tempelman - G. Vrieling - W. Wassink - M. Westerhuis - B. v.d. Zedde - G. van Zijl

Foto's OKV archief tenzij anders vermeld, tekening J. Lubberts

Uiterste datum inleveren kopij nummer 2/2011: 1 mei
via kroniek@email.com

Van de bestuurstafel

Bert van de Zedde

Het bestuur is vaker bij elkaar geweest de laatste maanden dan vooraf vastgelegd in ons jaarrooster.

De ontwikkelingen rondom onze accommodatie vroegen hierom. Vooral in het 4^e kwartaal van 2010 en het 1^e kwartaal van dit jaar zijn wij vaker bij elkaar gekomen om te onderzoeken of er goede samenwerking met andere kunst en cultuurverenigingen tot stand is te brengen. En er is voortgang. Ten tijde van het schrijven van deze bestuurstafel kunnen wij aangeven te verwachten dat op onze komende ledenvergadering afspraken

concreet zijn geworden en vastgelegd in een kwalitatief contract voor 5 jaar en mogelijk verder. De vrijwilligers zijn vanaf februari 2011 betrokken bij de voortgang en geven het bestuur hoopgevende signalen dat wij op de goede weg zijn.

Wij wilden graag ons 35jarig jubileum op 18 december 2010 een bijzonder accent geven, maar dat is niet gelukt in verband met het weer en de beperkte aanmeldingen. Wel is afgesproken dat wij u nodigen in de 2^e helft van 2011 om de geplande activiteit als nog uit te voeren. Na afloop van het jaar 2010 constateerden wij dat onze inkomsten en uitgaven niet in evenwicht zijn. Al is het jaar 2010 vrijwel neutraal gesloten. Bij voortgang op de huidige wijze van uitgaven en inkomsten zal 2011 negatief sluiten ondanks een verhoging van onze lidmaatschapsgelden. Voor 2011 is de begroting taakstellend gemaakt met plichten voor alle vrijwilligers zorgvuldig na te gaan wat de behoeften zijn, maar ook hoe wij nieuwe middelen kunnen aantrekken. Het bestuur heeft aanvragen gestart bij verschillende fondsen om middelen te verwerven voor een nieuw geautomatiseerd archiefsysteem met de mogelijkheid om in de toekomst via internet rechtstreeks te verkopen aan afnemers. Dat vergt een stevige investering die wij graag samen met sponsors willen invullen. Ook is geconstateerd dat de door ons 2 jaar geleden in opdracht uitgevoerde

bouw van de internetsite www.okvvoorst.nl niet heeft opgeleverd wat er bij de start van werd verwacht. Een tegenvaller, maar dat hopen wij dit jaar door middel van een compleet nieuwe site, opdracht in eigen beheer en uitvoering, op te lossen. De eerste contouren daarvan zijn zichtbaar. Ook is samenwerking gezocht met Mens en Welzijn Voorst voor deelname aan het Maatschappelijke Stagetraject voor scholieren. Wij denken hiermee de jeugd te bewijzen dat historie niet saai hoeft te zijn, maar juist uitdagend is. Ook hebben wij op de site van Mens en Werk verschillende vrijwilligersfuncties in zoekopdracht laten plaatsen. Wij worden allemaal een dagje ouder en het is tijd de volgende generatie onze kennis over te dragen. Hierbij zal vooral de nieuwe contactmogelijkheden via internet een centrale plaats innemen. Ook is besloten om de samenwerking met het gemeentelijk archief Voorst en anderen te professionaliseren. Eigendommen van de OKV moeten wij beter beschermen voor de toekomst als eigendom. Dat vraagt om overleg en aanpassing van onze overeenkomsten, maar ook meer kwaliteit bij op-

slag van onze oude voorwerpen die nu op verschillende adressen op weersgevoelige plaatsen zijn opgeborgen. Met zorg zien wij extern gebruik van onze materialen zonder eigendomsrecht toenemen in de publiciteit. Een bijzonder zorg, wij het werk en de gebruiker een redelijk gemakkelijke verwerking van onze gegevens. Alle handelingen voor foto's enzovoort worden voorzien van een nota. Er zijn geen uitzonderingen, is afgesproken met de vrijwilligers die de zaken beheren. Een goed voorbeeld hiervan

is ons onderzoek naar het ruimen van grafbedekking op de algemene begraafplaats Terwolde. Het uitgevoerde onderzoek namens de gemeente Voorst is nu voorzien van een vaste prijs per graf en ons logo als uitvoerder. In voorgaande jaren werden dit soort verzoeken zonder bekostiging uitgevoerd en geaccepteerd door beide partijen. Onze externe lezingen voor 2011 zijn vrijwel ingevuld en kunt u verder vinden in deze en volgende Kronieken.

Uitnodiging ledenvergadering 21 april 2011

Graag nodigen wij u uit voor onze jaarlijkse ledenvergadering, die wij houden op donderdag 21 april a.s.

Plaats Restaurant Brasserie Korderijnk sinds 1916, Stationsstraat 31, 7391 EH Twello

Aanvang 20.00 uur

Zaal open vanaf 19.30 uur

Agenda

- Opening

- Verslag jaarvergadering 22 april 2010 (zie Kroniek 2010/2)

- Mededelingen

- Jaarverslag secretaris (zie informatie deze Kroniek)

- Financieel jaarverslag 2010 (zie informatie deze Kroniek)

- Verslag kascommissie

- Begroting 2011 (zie informatie deze Kroniek)

- Bestuurszaken

- De heer Gerard van Zijl is aftredend en niet herkiesbaar

- De heer Bert van de Zedde is aftredend en herkiesbaar

- Rondvraag

- Sluiting huishoudelijk gedeelte

Pauze

- Aansluitend voor **leden** en **niet-leden** zal de heer D. Otten uit Heerde een lezing verzorgen over de levensreis van Libuïnus en de kerstening van Gelderland en Overijssel

Financieel jaarverslag

In de komende ledenvergadering zullen wij u de verder uitgewerkte jaarcijfers tonen. Om u nu alvast kennis te laten nemen van de stand van zaken per 31 december 2010 plaatsen wij de verkorte balans en begroting in deze Kroniek.

Verkorte balans 2010 en begroting 2011

	Begroting	Balans	Balans		Begroting	Balans	Balans
	2011	2009	2010		2011	2009	2010
Inkomsten				Uitgaven			
ledengelden	9.373	8.239	9.254	huisvestingskosten	7.020	3.000	3.160
donatie/subsidie	2.897	2.584	2.681	personeelskosten	220	192	251
verkopen boeken	900	7.076	733	machinekosten	240	57	845
advertentie/actie	1.250	600	780	verkoopkosten	120	0	346
rentebaten	250	10	220	afschrijvingen	120	0	0
				algemene kosten	4.432	5.558	4.529
				Kroniek + verz.kst.	4.192	4.592	4.453
				bankkosten	130	281	175
	14.670	18.509	13.668		16.474	13.680	13.759
W/V		4.829			-1.804		-91

Helaas moeten wij aangeven het jaar 2010 af te sluiten met een klein verlies van € 91. Dit brengen wij ten laste van onze reserves, die per 31-12-2010 uitkomen op € 15.294.

De begroting 2011 is taakstellend. Aan de inkomstenkant moeten wij de opbrengsten verhogen door meer adverteerders te verwerven, maar ook de verkoop van boeken moet terug naar een hoger peil dan in 2010 gerealiseerd. Aan de kostenkant moeten de posten algemeen en vooral de verzendkosten Kroniek omlaag.

Aantal leden per 01-01-2011:

317 x enkel lid	x	€ 14,00	=	€ 4.438,00
218 x 2 per huisadres	x	€ 16,50	=	€ 3.597,00
17 x lid/sponsor	x	€ 25,00	=	€ 425,00
3 x lid/sponsor	x	€ 22,50	=	€ 67,50
1 x lid/sponsor	x	€ 32,50	=	€ 32,50
1 x lid/sponsor	x	€ 50,00	=	€ 50,00
Totaal				€ 8.610,00

KRONIEKPOST

Verzending Kroniek

Tijdens de verzending van Kroniek nummer 4 van 2010 is er van alles misgegaan. Later dan gepland kwamen de Kronieken van de drukker, de postbodes staakten en het was bijna kerst! Een week na ter post bezorging kregen we een doos retour in onze postbus met slechts een stapel Kronieken zonder adresbanden.

Wie geen Kroniek heeft ontvangen wordt verzocht te bellen met 0571-277090 (op dinsdag en woensdag) of te mailen: info@okvvoorst.nl Langskomen aan de Duistervoordseweg 104 mag natuurlijk ook. U krijgt dan alsnog uw Kroniek.

Nieuwsbrief

Ook een historische vereniging ontkomt niet aan het digitale tijdperk. Om onze leden beter en sneller te kunnen informeren gaan we nieuwsbrieven per mail versturen. U kunt uw e-mailadres (o.v.v. uw lidnummer) achterlaten op info@okvvoorst.nl.

Het laatste kwartaal kwamen er 5 nieuwe leden bij.

Nieuwe leden vanaf 1 december 2010:

De heer A.M.B. Holland, Middelburg
De heer J.G. Wilbrink, Voorst
Heer en mevr. Oude Reimerink, Twello
De heer J. Homan, Twello
Mevrouw G.J. Koers, Zwolle
Van harte welkom!

Activiteiten:

Excursie wandeling Appense Dijk

Zaterdag 9 april organiseert de OKV een wandeling onder leiding van een gids over een deel van de Appense Dijk (zie artikel

in deze Kroniek).

Vertrek 14.00 uur vanaf de Landweg-Watergatstraat (fietsknooppunt 31)

Gedurende de wandeling wordt verteld over de historische landschapselementen en de bijzonderheden in de natuur van dit gebied. De wandeling voert u door het bos, over en langs de dijk. Tijdens een korte pauze is er gelegenheid om koffie of thee te drinken.

Opgeven via info@okvvoorst.nl of telefonisch op dinsdag of woensdag 0571-277090. Het aantal deelnemers is beperkt: Vol = vol!

De Algemene Ledenvergadering van de OKV zal plaatsvinden op 21 april 2011 bij Brasserie Korderijnk in Twello.

De lezing –na de pauze- wordt gehouden door Dirk Otten. Het onderwerp is “Het optreden van Lebuinus en de kerstening van de Saksen”

Als inleiding op de lezing treft u in deze Kroniek een artikel aan.

Tweede hands boeken

In de onze verkoopkast: op=op

- “Van op den Toega naar Teuge”- J.J. Speelziek (1990)
- “Teuge ”Op den Toega” Teuge toen en nu – J.J. Speelziek (1981)
- “Jan Haverkamp blik terug” Gesigneerd! (1993)
- “Uit de historie van Voorst” Prof. Dr. W. Jappe Alberts
- “Cultuurhistorie in de gemeente Voorst” (1999) (archeologische, historisch- geografische en historisch-bouwkundige inventarisatie en waardering)

- “De inval, bezetting en bevrijding van Voorst en omgeving van 1940-1945, deel 1 en 2 – J. Elfrink (1994)
- Jaargangen “Kroniek” – 1985 tot en met 2009

Bij de OKV ontvangen december 2010-januari 2011:

- Prent van de Terwoldse kerk door C.J. Overeem (1979)
- Tekening van de boerderij “de Hagen” Quabbenburgerweg 2 door F. Lamé (1988)
- Affiche in de vorm van een oorkonde van het 75-jarig bestaan van “Voorwaarts”
- Deel II van “Het volmaeckste maecksel” over het nieuwe Naber-orgel in de kerk van Wilp.

Van onze zusterverenigingen

- Deventer Jaarboek 2010: Met o.a. korte verslagen van de opgravingen in de uiterwaarden bij de Bolwerksmolen; aan de oost- en zuidzijde van de camping De Worp en bij het restaurant ‘t Diekhuus. (Terwolde)
- Bij ‘t Diekhuus waren de opgravingen gericht op het vinden van overblijfselen van het fort De Morgenster. Er zijn hiervan echter geen resten gevonden. Aan de oostzijde van de camping heeft men in de uiterwaard restanten van paalgaten van de oude houten bruggen gevonden. Deze brug werd in 1487 gebouwd en bij het beleg van Deventer in 1578 verwoest en niet meer opgebouwd.
- Volkscultuur Magazine met onderwerpen: Midwinterhoornblazen; Vasten in verschillende religies; Kindercultuur en een artikel over de afsluiting van het Jaar van de Tradities in Zeeland.

- Rapport : “Appense dijk, uniek dijklandschap als inspirator voor ontwikkeling” in opdracht van Waterschap Veluwe.

Ontvangen van mevrouw A. Geerts, archivaris van de gemeente Voorst, het boek “Erfgoed van de oorlog – De oogst van het programma”. Dit boek bevat in woord en beeld de resultaten van het programma “Erfgoed van de oorlog”. Dit programma richtte zich op organisaties die erfgoedmaterialen beheren die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog in Nederland, voormalig Nederlands-Indië, Suriname en de Nederlandse Antillen. Het behoud van waardevol erfgoedmateriaal uit en over de Tweede Wereldoorlog is van belang om ook in de toekomst een actieve omgang in het verleden mogelijk te maken.

Gerard Vrieling.

- Ampt Epe (nr.179): Hierin een artikel over Oud- en Nieuwjaarsgebruiken; Voetocht (uit het jaar 1918) over de oostelijke Veluwe van Loenen via Apeldoorn naar Vaassen.
- Eekschillen, seizoensarbeid uit vroeger tijden, dit was voor de arme Veluwnaren eeuwenlang een belangrijke bron van inkomsten.
- Actueel Oud Apeldoorn: De VOA heeft een boek uitgegeven over de geschiedenis van anderhalve eeuw militaire bedrijvigheid in Nieuw Millingen. De heren André Diemers en Bert Nijkamp hebben hieraan bijna twee jaar gewerkt. Het is boek is in Apeldoorn bij de boekhandel te verkrijgen voor € 14,95.
- Rondom de Toren (dec.'10)
In dit nummer een artikel over het weekblad “de Wijhenaar” (periode 1896-1972) door G.J. Veerman. Hierin o.a. een gedicht uit

1948 over de oude torenklok. Dit is wel zeer toepasselijk; achteraf bezien.

“Het dagrumoer is er vergleden
En de geluiden zijn verstomd
Dan hoor ik tinkelende klanken
Van onze toren fors en rank.”

Daar de toren(spits) op Nieuwjaarsdag 2011 in vlammen opging, was het een voorzienne geest om dit gedicht te plaatsen?

- “Gelders Erfgoed” (2010 - nr.4)

“Crème de la crème op internet”.

In 2009 is de website “Collectie Gelderland” van start gegaan. Deze website is bedoeld voor iedereen, die geïnteresseerd is in kunst, cultuur en erfgoed. Verder heeft het ook als doel om een betere aansluiting te zoeken bij specifieke doelgroepen o.a. vrijwilligers van musea en historische verenigingen. Aan deze site nemen inmiddels 28 Gelderse musea deel o.a. het Coda uit Apeldoorn. Verder ook aandacht voor de website “Mijn Gelderland”. De kracht van deze site ligt in het verzamelen en publiceren van allerlei erfgoed informatie van bijna 1000 erfgoedorganisaties in Gelderland; musea, archieven, monumentenorganisaties, historische verenigingen, bibliotheken en organisaties, die zich bezig houden met volkscultuur. De inhoud van de website is zowel thematisch als via een landkaart te benaderen. Acht organisatie dragen de website en betrekken hun eigen achterban en relaties weer bij het verder ontwikkelen van de site. Personen, die informatie of verhalen hebben, die passen bij de opzet van de site kunnen via nieuws@mijngelderland.nl of telefonisch (0575-511826) hun bijdrage leveren.

In deze uitgave ook 2 artikelen, die onze gemeente raken namelijk. “De IJssellinie”; de NAVO-waterlinie (1951-1966) en de “Appense Dijk, Een bijzondere dijk uit de vergetelheid gehaald”, gebaseerd op het rapport “Appense Dijk uniek dijklandschap

als inspirator voor ontwikkeling” (rapport in het bezit van de O.K.V.-bibliotheek; zie boven)

In een vorig artikel attendeerden wij u op de website historische kranten van de Koninklijke Bibliotheek. Ook op de website van de Gelderland Bibliotheek zijn oude kranten te raadplegen (www.degelderland-bibliotheek.nl). Op de site is het volgen-de te raadplegen: de Arnhemse Courant (1814-1950); Nieuwe Apeldoornse Courant, dagblad voor A'drn en de Veluwe, (juni – dec.1944); Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant (jan-nov 1942) en het Staatkundig dagblad v.h. Departement Boven-IJssel (1811-1813-“Feuille politique du Département de l'Issel-supérieur).

- Uut 't Oldebroek (31e jrg.nr.1) Deze keer een groot artikel over bijenteelt door Henk Flier. In dit artikel vertellen verscheidene inkers over de imkerij van vroeger en nu.

Oude advertenties

GELDERLAND.
TE KOOP, het voor zomer en winter zeer geschikt Buitenverblijf, genaamd *De Bongerd*, gelegen in de kom van het dorp *Voorst*, bij Zutphen, bevattende zeer goed onderhouden Heerenhuis met zeven Kamers, waarvan twee en Suite, Veranda, Schuur enz.; voorts: Bloemen- en Moestuin en daarnaast gelegen Boomgaard, te zamen groot 1 Hect. 77 Aren; aanvaardbaar 2 Januari 1901. (2987)
Informatiën ten kantore van den Notaris WILBRENNINCK, Voorst.

Advertentie uit 1900

Weidegrond Twello.

TE HUUR om te bewel-
den met hoornvee voor het jaar
1911, de weide voorheen Ketjen's
bosch onder Twello, groot pl.m.
6 H.A.

In-chrijvingsbiljetten worden in-
gewacht vóór 15 Maart e.k., bij
den eigenaar **H. EVEKINK**,
IJselkade 10 te Zutphen.

Aanwijzer **KAMPHUIS** te
Twello. (1577)

*Advertentie uit het Deventer Dagblad van
4 maart 1911*

Genealogische dag in Harfsen

Zaterdag 21 mei 2011 organiseert de Werkgroep Genealogie van de Oudheidkundige vereniging "De Elf Marken" te Gorssel haar zeventiende Genealogische dag in "Ons Ge-
bouw", Sporkehout 4 te Harfsen. Deze dag begint 's morgens om 10.00 uur en duurt tot
ongeveer 16.00 uur. Evenals vorig jaar zal er weer één familie centraal staan op deze dag.
Dit jaar zal dit de familie Woertman zijn. Meer informatie over de genealogische dag is te
vinden op www.deelfmarken.nl

OPROEP!

Wat is uw top 3? De redactie hoort graag wat uw favoriete erfgoed is in de gemeente
Voorst. Een selectie van de inzendingen worden in een volgend nummer van de
Kroniek en op onze vernieuwde website www.okvvoorst.nl geplaatst.

Stuur uw top3, het liefst met foto's, onder vermelding van Top 3 naar:
info@okvvoorst.nl.

Of naar: Oudheidkundige Kring Voorst,
postbus 170, 7390 AD Twello.

"Ketjens-bosch"

Deze weide werd verhuurd door een eige-
naar uit Zutphen. Hoe komt hij aan deze
weide? Gezien de oude naam Ketjensbosch
zal dit perceel ooit toebehoord hebben aan
de familie Ketjen. Wie was Ketjen? Het ge-
slacht Ketjen is in de 17^e eeuw bekend in
Doetinchem als burgemeestersgeslacht en
in Zutphen zijn zij bekend als hout-, wijn-
en tabakshandelaren tot in het begin van
de 20^e eeuw. In Kampen is een tabakhandel
en sigarenfabriek Ketjen geweest. Verder is
de naam Ketjen ook verbonden geweest
aan de Koninklijke Zout Ketjen te Hengelo.
Dit bedrijf was ontstaan uit een fusie van
de Kon.Ned.Zoutindustrie met Ketjen
Chemie te Amsterdam. Op het ogenblik is
dit chemie bedrijf opgegaan in Akzo-No-
bel.

Wie kan ons hierover meer vertellen?

De verdwenen straat

Wim Tempelman

Het was eigenlijk al goed en wel gebeurd voordat ik er erg in had.

Opeens viel het me op dat de doorgang
van de Mozartstraat naar de Duistervoor-
dseweg afgesloten was. Daarmee was de
Bemmelstraat aan het Twellose stratenplan
ontvallen. Verdwenen. Zoals eerder al gold
voor het straatnaambordje. Op de kaart
van de gemeente Voorst (4e druk) staat de
Bemmelstraat nog steeds onder de coördi-
naten 2-7N vermeld maar op Google Earth
is de straat al verworden tot een héél dun
lijntje. Nou had ik weleens iets vernomen
over een proces tussen aanwonenden en
gemeente over de rechten van deze door-
gang maar daarvan was ik niet volledig op
de hoogte en het ging destijds ook deels
aan mij voorbij. Dat gold, bleek later, voor
meerdere Twellonaren. Op de site van Ge-
meentebelangen merkte raadslid Ton Ban-

nink zelfs op dat hij naast tevredenheid
over de bouwvoorwaarden op 't Holthuis
ook teleurstellingen kende: "met name de
verdwijning van de Bemmelstraat is nog
steeds niet vergeten". Toen ik Bannink
daarover belde bleek hij nog steeds 'goed
ziek' van deze affaire te zijn. Een aantal te-
lefoontjes verduidelijkten één en ander en
zetten mij op het spoor. De heer Gé Blank-
horst was (in zijn hoedanigheid van oud-
Bemmelstraadbewoner) zelfs zo vriendelijk
een verhelderende situatieschets te maken.
Daaruit bleek, dat ver voor mijn tijd, de
straat ooit meerdere bewoners kende waar-
onder de families Scholten, Woerdman,
Timmermans, v.d. Linde en Blankhorst.
"Het straatje was zo breed, dat mijn broer
er met een vrachtauto in kon rijden en zelfs

draaien voor de terugweg”, vertelde Blankhorst. “En de familie Streppel gebruikte het vaak om melkbussen aan de (Duistervoorde)weg te zetten”. Opvallend was bij mijn navraag dat niemand precies wist waar de naam Bommelstraat zijn oorsprong had. Op 6 mei 1981 werd de, bij oudere Twello-naren nog bekende, boerderij van Horstink gesloopt. Deze boerderij stond op de rechterhoek van de inrit naar sporthal Jachtlust ongeveer waar nu de eerste bebouwing aan die kant staat. In de volksmond heette deze voormalige katerstede weliswaar de boerderij van Horstink maar uit oude gegevens blijkt dat de naam oorspronkelijk Het Witteveen was. De naam Witteveen was eeuwen verbonden aan Twello maar is nu verdwenen. De wijk Jachtlust zou veel logischer het Witteveen hebben kunnen heten. Uit aantekeningen van plaatsgenoot en amateur-historicus wijlen de heer G.J. Kedde, valt op te maken dat die naamgeving ook bij de bouw van sporthal Jachtlust in 1973 in overweging was genomen. Kedde merkte hierover op: “*dat van bestuurszijde aanvankelijk de suggestie werd gedaan, een naam te creëren, betrekking hebbende op de historie van dit deel van het Gelders grondgebied, doch door enige twijfels betreffende de vroegste historie, vermeld wordende in documentatie en bijdragen van diverse H.H. historici is dit plan gewijzigd*”. En vervolgens: “*Alleen kunnen wij naar enige gegevens, welke uit het archief van het huis Duistervoorde zijn ontleend melden dat de plaats, waar beden deze sporthal is gebouwd, reeds eeuwen geleden tot de uitgebreide bezittingen van dit huis Duistervoorde heeft behoord onder de naam van 'het Witteveen'. Oorspronkelijk met een hofstede het Witteveen (tegenwoordig boerderij Horstink), daarna een tweede 'het Bommels Witteveen' gelegen aan het einde van de Bommelstraat*”. Bijna

het gehele gebied gelegen langs de zuidkant van de Duistervoordseweg, vanaf de wetering tot aan de Hietweideweg, heette al vanaf de veertiende eeuw het Witteveen. De naam zou verwijzen naar de lichtere kleur van het daar gelegen jonge veen, het witte veen. Het gebied werd tot in de negentiende eeuw in cultuur gebracht en in gescheiden percelen verdeeld en verkocht aan verschillende eigenaren. De naam het Witteveen bleef echter voor het gebied behouden. Het kadaster bestond nog niet en vandaar dat voor het onderscheid van de percelen namen werden gebruikt als het Eerste Witteveen, het Tweede Witteveen, Het Achterste Witteveen of het Witteveen van Duistervoorde. De verdwenen boerderij (van Horstink) stond op gronden die toebehoorden aan het Kapittel te Deventer en werd aangeduid met de naam Kapittels Witteveen. Clubgenoot mr. Hans Hermsen wees erop dat alle geestelijke goederen al in 1591 eigendom van de stad Deventer waren geworden en niet meer tot het Kapittel behoorden. De naam Kapittels Witteveen is dan niet helemaal meer zuiver op de graat te noemen. Alleen administratief werd daarna nog onderscheid gemaakt tussen de diverse geestelijke bezittingen. Het stadsbestuur van de gemeente Deventer heeft niet veel genoegen aan de bezittingen beleefd. Op 15 januari 1697 besloten raad en schepenen van Deventer tot openbare verkoop van de voormalige geestelijke goederen. Dit vanwege de “weynige opkomsten” en de vele “lasten en reparatiën”. In maart van dat jaar werden meer dan honderd landerijen en erven verkocht gelegen in Twello, Nijbroek, Wilp, Nijbroek, Terwolde, Welsum, Olst, Deventer, Epse en Hattem. Ook het Witteveen werd verkocht en kwam voor een bedrag van 880 gulden in handen van de Twellose koster annex schoolmeester, Engelbert Brascamp. Diens zoon, Wol-

ter vervulde naast zijn kosterschap nog een aantal andere profijtelijke zaken. Daaronder administratieve bezigheden voor derden. Blijkens de vele tegen hem aangespannen rechtszaken liet zijn expertise en nauwgezetheid veel te wensen over. In 1740 moest hij zelfs voor twee zaken voor het Veluws landgericht in Wilp komen opdraven. In één van die zaken kreeg hij het aan de stok met jonker Van Bommel van de Beuckelaer. De Teugse landjonker liet pandbeslag leggen op het Witteveen dat Wolter van zijn vader erfde. Van Bommel wilde Brascamp op deze manier voor het blok zetten en hem ter verantwoording roepen voor het twijfelachtige administratieve beheer dat Brascamp over Van Bommels bezittingen uitoefende. De toevoeging “kapittels” aan de boerderijnaam Witteveen kreeg wellicht meer nadruk om het erf te onderscheiden van een nabijgelegen erf dat eveneens de naam Witteveen droeg. Dit bezit, eigendom van vrouwe Magdalena van der Lely, (thans grofweg gesitueerd achter het pand Hietweideweg 3 en bezijden de Bachstraat) werd in 1771 gekocht door jonker Jan Adriaan van Bommel tot de Beuckelaer en werd ter onderscheiding naar de eigenaar Bommels Witteveen genoemd. De Teugse hoeve de Beuckelaer (eerder Selvenholt of Silvenholt genoemd) was al zeker sinds 1394 in leen uitgegeven. Op 17 mei 1637 kwam het na vererving voor het eerst in bezit van het geslacht Van Bommel. Vijf generaties lang bleef deze familie de Beuckelaer bewonen en bestieren. Ook op ander terrein deden de Van Bommels van zich spreken.

Bijdrage

Het is bekend dat in de tijden van de Reformatie veel Katholieke edelen werden uitgesloten van openbare ambten, geen lid meer konden zijn van de Veluwe ridderschap of in aanmerking kwamen voor hoge posten in het leger. Her en der werd met de vige-

rende voorschriften echter de hand gelicht en stond men oogluikend toe dat Katholieke erediensten werden gehouden. Daar kwam bij dat met name een aantal adellijke Veluwe geslachten fervent het Katholieke gedachtegoed trouw bleven. Voorbeelden daarvan zijn het geslacht Van Voorst (Oude Loo) het geslacht Isendoorn (Cannenburg) en de Van Steenbergens en Van Stepraeds (Duistervoorde). Op al deze adellijke onderkomens werden –meer of minder heimelijk- erediensten gehouden en gingen telgen van deze families huwelijksbanden aan. (citaat) “*Innig begaan met het treurigen lot harer verdrukte geloofsgenoten, bad de adellijke familie Van Stepraedt reeds lang de poort van het kasteel voor de Katholieken geopend, en hun toegang verleend tot het verborgen heiligdom, waarvan zij zoveel jaren reeds gebruik gemaakt hadden. De plaats alwaar op de zolder van het kasteel het altaar heeft gestaan, was nog duidelijk kenbaar door een houten booggewelf, toen in 1864 het huis inwendig werd veranderd. Al spoedig werd de ruimte in de huiskapel te klein voor het toenemend getal Katholieken*”. Daarom veroorloofde de adellijke familie dat men voortaan het koetshuis, staande ter rechter zijde van het kasteel, als kerk kon gebruiken. Nadat de Roomschen bijna 50 jaren naar Duistervoorde ter kerke waren gegaan, en de omstandigheden steeds gunstiger waren geworden, bepaalde Freule Christina Sophie van Stepraedt op den 5 Mei 1792 een terrein voor eenen nieuwe kerk hetwelk naar haar overlijden, door haar zwager Wilhelm Caspar van Nagell, aan het toenmalige parochiaal kerkbestuur werd over gedragen. Om den bouw dezer kerk eeniger mate te verzekeren en te bespoedigen schonk de Hoogwelgeb. Heer J.A. van Bommel, heer tot Holthuis en tot de den Beuckelaar bij testamentaire beschikking f 1000,- aan Kerk-

bestuur, onder beding, dat binnen tien jaren na zijn overlijden, 21 december 1798 de bouw der kerk moest plaats hebben.” (einde citaat uit Kerkarchief Duistervoorde). Het kerkbestuur besloot in 1802 met de bouw van de kerk te beginnen. Op 14 november 1803 werd het nieuwe Godshuis ingezegend om dienst te doen tot 1888. De duizend gulden van Van Bommel waren daarmee zeker gesteld. Deze heer (in andere geschriften jonker of baron genoemd) Van Bommel voegt Holthuis nog aan zijn titel toe. Dat kan duiden op het bezit van een verworven grondstuk of een erf nabij het Holthuis. Graag gebruikte men dan ook dit bezit als onderdeel van zijn (of haar) titel. En titels waren belangrijk. Zij verschaften helder inzicht op afkomst en bezittingen. Adellijke families wisten op dit gebied van de hoed en de rand en niet zelden vormde de tituluur een gedegen (en uitgelezen) grond voor het sluiten van huwelijken. Gelet op de jaartallen 1771 en 1798 kan het hier om dezelfde Jan Adriaan van Bommel gaan. Belangrijk genoeg om de katerstede als Bommels Witteveen aan te duiden. Dan is het naar de (niet officiële) achteruitgang Bommelstraat nog maar een klein stapje. Nog in 1912 had een verkoping plaats van het Bommels Witteveen:

Mr. H.H. Everts, notaris te Twello, zal op Donderdagen 20 en 4 Juli 1912, telkens des voormiddags om 10 uur, in café VAN ENTER te Twello bij inzet en toeslag publiek verkopen: 1. Voor den Heer G. van Gerrevink te Utrecht Het Erve “DE GROOTE KRUITBOSCH” en 2. voor de Erven Echtelieden W. Nijdeken-Kempe Het Erve “HET BOMMELS WITTEVEEN” gelegen bij Duistervoorde onder Twello, bestaande uit: HUIS en SCHUUR met TUIN, WEILAND met BOOMGAARD en in aanwas staande opgaande BOOMEN en BOUWLAND, kadastraal gemeente Twello sectie B,

in het geheel groot 4 Hectaren, 99 Aren, 50 Centiaren

Verdwenen

Inmiddels is sinds 2007 de Bommelstraat dezelfde weg van haar naamgever gegaan: ter ziele. Dat ging echter niet zonder slag of stoot. De grond van de Bommelstraat was wel jaren in gebruik geweest als een voor een ieder toegankelijk en openbare weg maar ressorteerde desondanks onder de rechten van een particulier. Deze kreeg het vermoeden dat de doorgang, mede door het ontstaan van de wijk Jachtlust, meer en meer oneigenlijk gebruikt werd waardoor een vermindering ontstond van niet alleen het woongenot maar tevens van de verkoopwaarde. Een proces dreigde. Als redenen van ongerief werden genoemd het toegenomen verkeer van brommers en nachtelijke passanten met de daarbij vaak behorende geluidsoverlast. Het argument dat in de procesvoering te berde werd gebracht betreffende hangjongeren, met wellicht ‘bezigheden’ met verdovende middelen, strandde in schimmigheid en voegde geen grond toe aan de bewijslast. De nieuwe grondbezitter, die zich eerder recalcitrant dan coulant opstelde, zocht zijn heil metterdaad in een proces tegen de gemeente. Die was, op haar beurt van mening dat er, na een periode van dertig jaar (en hier zelfs langer) een recht van openbaarheid was ontstaan voor de doorgang Bommelstraat. De rechters leenden echter geen oor aan deze bewijsvoering en oordeelden anders. Ze verklaarden samengevat de kracht van de eigendomsrechten preferent boven de gemeentelijke argumentatie. De gemeente toonde zich zeer ongelukkig met de gang van zaken maar slikte haar ongelijk en zag af van een gang naar de Hoge Raad. Een ongelukkige afloop van een proces dat veel stof deed opwaaien en al-

leen maar verliezers kende. De uitgeproceeerde familie heeft haar bezit inmiddels (als één perceel) doorverkocht. Door middel van een kleine omlegging is, ten behoeve van bewoners van het aangrenzende woonerf, een korte passage gerealiseerd. Echter vanuit de Duistervoordseweg: exit Bommelstraat.

Bronnen:

-Het Witteveen bezit van Kapittel Deventer door Hans Hermesen, Deventer Dagblad 07-05-'81.

-Wijk Jachtlust heet eigenlijk Het Witteveen, door Hans Hermesen, Deventer Dagblad, 11-05-'81

-Bij de opening van de nieuwe sporthal Jachtlust Twello, aantekeningen G.J. Kedde, 1973

-100 jaar St. Martinuskerk Duistervoorde, Henny van Vught.

-Kerkarchief Duistervoorde

-Boerderijnamen in de gemeente Voorst, Dirk Otten.

-Archief O.K.V.

Het buitentoilet

J. Lubberts

Toilet, W.C., tonne, schijttone, secreet, huussien of huusken, plee, het gemak, hoeveel woorden kennen we niet voor hetzelfde onderwerp?

De in het wild levende mens zal er geen behoefte aan gehad hebben. Op het moment dat we in een onderkomen, zeg maar huis gingen wonen was zo'n ding wel van belang. In de eerste plaats was de vraag: Hoe moest zo'n toilet er uitzien? Het gemak dat men er van had was van het grootste belang. De kasteelheren deden het in de middeleeuwen via een gat in de buitenmuur en zo kwamen zijn fecaliën in de omringende gracht terecht. Zijn opvolgers hadden een kakstoel in de kamer staan, die door een van leden van het personeel werd geleegd. Het toilet van de platteland was eenvoudiger, soms ook in huis maar vaak buiten. Soms was het een minuscuul houten huisje in de tuin. Simpel van aankleding. Een bak, emmer of ton deed dienst om de uitwerpselen op te vangen. Een paar planken met een rond gat voorzien van

een houten deksel was het totale meubilair. Toiletpapier was een, aan stukjes geknipte krant. Soms werd een toilet door meerdere gezinnen gebruikt. De inhoud werd gebruikt voor bemesting van de tuin of in een sloot gekieperd. Veel boeren hadden aan de achterkant van de boerderij of aan het bakhuisje een stenen huisje als toilet aangebouwd, wel met dezelfde aankleding. Soms had men boven de grup in de koeienstal een simpele gelegenheid gemaakt om zijn behoefte te doen. Van het buitentoilet kon hij de inhoud op de meest nabij gelegen mesthoop gooien. In de winter was het beroerder met regen en kou. De boer en zijn mannelijke nakomelingen konden hun plasje wel in de grup van de koeienstal doen of om de hoek tegen een struik. Voor vrouw en dochters was het een naar uitstapje naar het koude en soms bevroren

Buitentoilet bij boerderij de "Luttike Vis".

toilet. In de winter werd om die reden in de kamer naast de bedstede of in een aangrenzende ruimte een po, -pot de chambre- om een mooi woord te gebruiken of nachtspiegel neergezet, maar het was de simpele emaille of stenen pispot. Hierop

deed dan de hele familie 's nachts zijn behoefte. Hygiëne was een onbekend begrip. Verbeteringen kwamen aan het begin van de twintigste eeuw langzaam op gang. Subsidie voor verbetering en aanleg van rioleering is van na de oorlog

"Herdenkingsmonumenten en kunst in openbare ruimte"

Milly Westerhuis-Duvoort

Herdenkingsmonumenten en kunst in openbare ruimte luidt de titel van het boek dat ik recent geschreven heb. Waar komt het idee vandaan en wat hebben monumenten en kunst met elkaar van doen?

Een aantal jaren geleden heeft één van de conservatoren van paleis Het Loo eens uitgezocht waar alle standbeelden, plaquettes, zuilen en fonteinën met afbeeldingen van de leden van het huis van Oranje-Nassau staan. Dat bleken er heel wat te zijn, tot zelfs ver in Europa en op Curaçao.

Boeiende objecten die door de jaartallen

die er op voorkwamen niet alleen getuigen van een gebeurtenis of een geschiedenis maar ook in maatschappelijk opzicht een spiegel van de tijd.

Er staan meer beelden, sculpturen, gedenknaalden en keien met opschrift als gedenktekens in de openbare ruimte die daar niet voor niets staan, maar die de zichtbare her-

innering zijn aan een belangrijke gebeurtenis. Niet zelden in onze directe omgeving. Soms vallen ze ons op, vaker nog zien we ze over het hoofd. Het zijn de herdenkingsmonumenten of gedenktekens die elk dorp, elke stad of gemeente bezit om een herinnering levend te houden.

Herdenkingsmonumenten en kunst in openbare ruimte luidt de titel van het boek dat ik recent geschreven heb. Waar komt het idee vandaan en wat hebben monumenten en kunst met elkaar van doen?

Een aantal jaren geleden heeft één van de conservatoren van paleis Het Loo eens uitgezocht waar alle standbeelden, plaquettes, zuilen en fonteinën met afbeeldingen van de leden van het huis van Oranje-Nassau staan. Dat bleken er heel wat te zijn, tot zelfs ver in Europa en op Curaçao.

Boeiende objecten die door de jaartallen die er op voorkwamen niet alleen getuigen van een gebeurtenis of een geschiedenis maar ook in maatschappelijk opzicht een spiegel van de tijd.

Er staan meer beelden, sculpturen, gedenknaalden en keien met opschrift als gedenktekens in de openbare ruimte die daar niet voor niets staan, maar die de zichtbare herinnering zijn aan een belangrijke gebeurtenis. Niet zelden in onze directe omgeving. Soms vallen ze ons op, vaker nog zien we ze over het hoofd. Het zijn de herdenkingsmonumenten of gedenktekens die elk dorp, elke stad of gemeente bezit om een herinnering levend te houden.

Met mijn belangstelling voor geschiedenis heb ik het idee opgevat om in navolging van de inventarisatie van de koninklijke beeltenissen, eens al de herdenkingsmonumenten in de gemeente Voorst op te zoeken; te inventariseren en de historie te achterhalen en te beschrijven, immers waren ze ooit de moeite waard om ze op te richten dan zijn ze zeker ook de moeite

waard om de geschiedenis te kennen. Ik heb er 32 gevonden, kleine monumentjes in de vorm van een plaquette, met daarop veelal de tekst en dus de reden om deze een plaats te geven, tot grotere in het oog springende monumenten. Soms getuigen ze van plezierige zaken, soms van heel droevige als ze herinneren aan verlies of verdriet. Ook heeft de gemeente Voorst een aantal oorlogsmonumenten, al het leed en verdriet in de Tweede Wereldoorlog is onze gemeente ook niet voorbij gegaan en de geschiedenis achter deze monumenten vertellen soms dramatische verhalen. Over de Tweede Wereldoorlog zijn vele boeken volgeschreven maar het zijn juist de zo typerende verhalen van de indrukwekkende zaken die zich in onze omgeving hebben afgespeeld. Monumenten en gedenktekens houden de herinnering levend; ze zijn door de jaren heen ook het trefpunt van herdenken geworden. Aansprekend voorbeeld is de kei aan de rand van de IJssel bij Voorst. De herinnering aan de operatie "Cannon-shot", die de oversteek van de IJssel gedenkt en waar ieder jaar een herdenking plaats vindt. Er ligt een belangrijk stuk geschiedenis van de gemeente Voorst en er is al veel over geschreven.

Sommige bomen maken ook deel uit van herdenkingsmonumenten. Deze bomen zijn met een bepaalde reden en vaak met veel feestvertoon naar aanleiding van een belangrijke gebeurtenis veelal in het koninklijk huis geplant. Geboorte, huwelijk of regeringsjubilea: Ook de gemeente Voorst heeft in elk dorp en bijna elke kern een herdenkingsboom, veelal een koningslinde. Er zijn een paar heel bijzondere en zeldzame bomen bij. Enkele bomen zijn duidelijk herkenbaar door een fraai hekje om hun stam, sommige bomen hebben nog een paaltje met een bordje ten bewijze dat het hier toch echt om een belangrijke

boom gaat, maar de meeste herdenkingsbomen zijn voor de passant als zodanig niet meer te herkennen. De meest recente herdenkingsmonumenten zijn die in Nijbroek en Terwolde, de MKZ monumenten. Ook De Vecht gedenkt door een klein MKZ monumentje deze turbulente periode. Na de emotioneel roerige tijd was er behoefte aan een gezamenlijk verwerken en aan uitdrukking te geven aan de gevoelens die er leefden. Het indrukwekkende monument in Nijbroek "het Tribunaal der Dieren" met teksten van de schoolkinderen daarop, vertolkt in vele facetten de impact die deze periode op de mensen in de dorpen heeft gehad. Dit monument is ontworpen door een kunstenaar, zo is de overstap gemaakt naar Kunst in de openbare ruimte.

De gemeente Voorst heeft een actief kunstbeleid gevoerd wat er toe heeft geleid dat er in de gemeente 46 grotere en kleinere kunstwerken staan. Het gebied van de kunst is overigens een geheel ander element maar niet minder boeiend, ook elk kunstwerk heeft een verhaal. Te beginnen bij de inspiratie van de kunstenaar, al of niet aangepast

Meisje en de dans

aan de opdracht een kunstwerk te maken met een bepaald doel of voor een bepaalde plaats. Soms heel diepzinnig, soms alleen leuk om er naar te kijken,

maar het zijn objecten waar we dagelijks omheen gaan. We zien ze maar weten er vaak weinig van af.

Dat was de reden om ook deze "kunstmonumenten" in mijn boek mee te nemen.

Om "het verhaal erachter" uit de eerste hand te kunnen "verklaren", heb ik contact gezocht met alle kunstenaars die werken in de gemeente Voorst hebben staan/hangen. Zo ze er niet meer zijn, heb ik contact gehad met hun familie. Dat heeft geleid tot enthousiaste reacties, geweldige medewerking en een schat aan informatie en achtergronden over hun kunstwerken.

Een aantal kunstenaars heb ik persoonlijk ontmoet of telefonisch gesproken, zoals Marte Röling die me het leuke verhaal over de boom van haar moeder vertelde, onder wiens takken haar "Hoorn des Overvloeds" staat. Te zien in Terwolde. Vanwege de mooie kleuren heb ik dit kunstwerk gekozen voor de cover van mijn boek.

In het boek zijn alle monumenten en alle kunstwerken beschreven. Om de geschiedenis van alle herdenkingsmonumenten te achterhalen heb ik gezocht in de archieven die mij ter beschikking stonden, waarbij het archief van de Oudheidkundige Kring Voorst mij een schat aan informatie verschaft. Daarvoor heel veel dank! In het archief van de gemeente Voorst en het stadsarchief van Deventer kon ik de ontbrekende en aanvullende informatie vinden.

Oude kranten, boeken en vooral met (oude) mensen praten, zij die er bij waren of hun familie, vulden de rest aan.

De kunstwerken zijn met jaartal, naam, plaats, maker, materiaal en achtergrond beschreven. Ook zijn ze alle met foto afgebeeld waardoor het een verzamelwerk is geworden.

De presentatie van het boek is op donderdag 24 maart.

Het optreden van Lebuïnus en de kerstening van de Saksen

Dirk Otten

Het was de Angelsaksische missionaris Liawin die het Christendom naar de IJsselstreek bracht. Zijn naam, die verlatijnt werd tot Lebuïnus, is vooral verbonden met Wilp en Deventer. In het jaar 768 kwam hij met zijn metgezel Marchelmus in Wilp aan en predikte er het evangelie. De mensen daar bouwden voor hem een kapel op de plaats waar nu de dorpskerk staat. De naam Wilp staat in het document dat vertelt van dit eerste optreden van Lebuïnus en is daardoor de vroegst genoteerde plaatsnaam van de Veluwe.

Lebuïnus stak daarna de IJssel over en stichtte een houten kerkje bij de nederzetting die toen Daventre heette. De bewoners van het gebied ten oosten van de IJssel, de Saksen, waren daarvan niet gediend, ze verjoegen Lebuïnus en zijn helpers en staken het kerkje in brand. Ze hadden wel geaccepteerd, dat in Wilp, dat toen ook Saksisch was, een kapel was gebouwd, maar met het oversteken van de IJssel was Lebuïnus letterlijk te ver gegaan. Ze zagen de missionaris namelijk als een voorbode van een mogelijke Frankische bezetting, Lebuïnus was voor hen een vertegenwoordiger van de godsdienst van hun machtige vijand, de Franken. Uit een latere biografie over de missionaris Ludger weten we dat Lebuïnus na de brandstichting gedesillusioneerd naar Utrecht terugkeerde, naar abt Gregorius, die hem met Marchelmus naar de IJsselstreek had uitgezonden.

Lebuïnus is teruggegaan naar de IJsselvallei, heeft in Saksisch gebied gepredikt, is de geschiedenis echter niet ingegaan als een succesvolle evangelieprediker, maar als de overmoedige missionaris die tegen verstandige adviezen in toch naar de Volksvergadering van de Saksen in Marklo aan de Wezer trok. Hij wist namelijk dat wanneer hij de Saksische leiders zou kunnen overtuigen, de lagere standen min of meer vanzelf zouden volgen. Het optreden in Marklo is echter op een mislukking uitgelopen, de Saksen hadden geen boodschap aan zijn boodschap en Lebuïnus heeft het vege lijf nauwelijks kunnen redden.

Dat Lebuïnus, en ook andere missionarissen, de moed hadden om in vijandig gebied het Christendom te brengen had alles te maken met hun vaste overtuiging, dat degene die in de vreemdelingschap (peregrinatio) voor het evangelie zou sterven, door God direct in de hemel zou worden opgenomen. Eén van de latere biografen van Lebuïnus liet doorschemeren dat Lebuïnus de dood als martelaar wenste. Na de bekeringsexpeditie naar Marklo heeft Lebuïnus nog een paar jaar gepredikt; hij is in het jaar 773 in Deventer overleden.

Maar de Saksen hadden door de prediking van Lebuïnus hun eigen religie dus niet opgegeven en het zou nog meer dan een eeuw duren vóór men de Saksen kon beschouwen als een gekerstend volk..

Dit kersteningsproces bestond uit een gewelddadig en een vreedzaam deel. Het gewelddadige deel was de oorlog tussen de christelijke Franken en de nog niet bekeerde Saksen, die in 772 begon met een aanval van het Frankische leger onder Karel de Grote op een sterke vesting en een belangrijk heiligdom van de Saksen. Die bevonden zich op de Eresberg: de Eresburg en de Irminzuil. Karel de Grote wilde met de vernietiging van de burcht en het heiligdom, een zuil of enorme boomstam, de Saksen in het hart treffen. De burcht en de zuil stonden op de heuvel waarop nu het stadje Obermarsberg ligt (ten oosten van Brilon in het Sauerland). Karel de Grote had zich voorgenomen om het Saksenland bij zijn Frankenrijk in te lijven en

Deze gravure van Lebuinus is een vergroting van een miniatuur die een doorsnede van niet meer dan 2 cm heeft.

De miniatuur is afgedrukt in de zogeheten 'Batavia Sacra', een boek dat in 1715 in Antwerpen verscheen.

Het is een verzameling levensbeschrijvingen over de bekendste missionarissen en Utrechtse bisschoppen.

Dat waren onder meer Willibrord, Bonifatius en Radboud, die van 900 tot 917 bisschop van Utrecht was, maar vanwege de Noormannen in Deventer resideerde.

Ook Gregorius, de abt van het klooster in Utrecht, staat er bij; bij hem meldde Lebuinus zich in het jaar 768 toen hij vanuit een Engels klooster was gekomen om in het grensgebied van de Franken en de Saksen, de IJsselvallei, te prediken.

de Saksen ten koste van alles tot het Christendom te bekeren.

Het is een oorlog geworden die veel langer duurde dan Karel de Grote zich had voorgesteld. Pas in het jaar 804 kon hij zeggen dat hij het hele Saksenland onder controle had. Het was een gruwelijke oorlog met systematische verwoestingen, slachtpartijen en deportaties. De Saksen werden gedurende de oorlog van 32 jaren voor de keuze gesteld: doop of dood. Karel de Grote werd de prediker met het zwaard.

De belangrijkste oorzaken van de langdurige strijd waren dat de Saksen een guerillaoorlog voerden in de gebieden die voor de beruchte Frankische ruiters moeilijk toegankelijk waren. En Karel de Grote kon niet vechten tegen één volk met een koning aan het hoofd, maar er waren verschillende stammen met een eigen stamhoofd. Na het sluiten van een vredesverdrag met één stam ging een andere stam door met het verzet. Eén van de adellijke stamhoofden is wel gedurende een aantal jaren de grote aanvoerder van de Saksen geweest, dat was de bekende Widukind. Onder zijn leiding hadden de Saksen aanvankelijk militaire successen, maar in 785 gaf Widukind de strijd op en liet zich dopen. Van de doop maakte Karel de Grote een gebeurtenis van grote betekenis die werd bijgewoond door talrijke kerkelijke en wereldlijke leiders. De paus bepaalde dat die dag voortaan moest worden gevierd.

Voor Karel de Grote is de Frankisch-Saksische oorlog echter een zwarte bladzijde in de geschiedenis geworden. Zijn grote leermeester Alcuinus had hem bij herhaling voorgehouden dat bekering alleen maar kan gebeuren door prediking en onderwijs. De tweede kerstening, de vreedzame, begon na de capitulatie in het jaar 804. Deze bekering verliep uiterst moeizaam, het zou nog generaties duren voor de Saksen konden worden beschouwd als een gekerstend volk. Achteraf is wel te begrijpen waarom

het zo moeilijk was voor de Saksen om de eigen, vertrouwde religie op te geven voor het Christendom.

Een paar punten vanuit hun zienswijze waren:

- het Christendom was de godsdienst van hun vijand die talloze Saksen had gedood en gedeporteerd
- de Saksen hadden een zuiver mondelinge cultuur, het Christendom was voor hen een boek-religie met een boek uit een totaal andere cultuur
- de Saksen hadden een doe-religie met allerlei handelingen, rituelen, offers en gebruiken, het Christendom was voor hen een weet-religie
- het Christendom had één volmaakte en almachtige God, en talrijke nagenoeg volmaakte heiligen, de Saksische goden waren wel machtig maar geenszins volmaakt
- wanneer ze zich bekeerden moesten ze afstand nemen van de voor hen belangrijke voorouderverering (om die reden weigerde de bekende Friese koning Radboud de doop)
- wanneer ze zich bekeerden, moesten ze de tienden van hun inkomsten aan kloosters en kerken afdragen
- de geestelijken dreigden in hun preken met hellepijnen en duivelse machten; deze angsten kenden de Saksen niet.

De kerstening van de Saksen heeft zich over verscheidene generaties uitgestrekt. Vaak was er een terugval in de eigen religie, en de predikers hebben hun boodschap vaak 'aangepast' door bepaalde gebruiken te tolereren. Een gebruik dat nog eeuwen na de kerstening bestond was bijvoorbeeld dat men na de oogst één schoof op de akker liet staan; die was oorspronkelijk voor het paard Sleipnir van Wodan.

Dat het uiteindelijk toch gelukt is om van de Saksen een gekerstende natie te maken is in de eerste plaats te danken aan de machtspositie die de kerk had. De Fran-

Eén van de wandschilderingen in het Stadhuis van Aken, die mijlpalen in het leven van Karel de Grote uitbeelden. Het onderwerp van deze schildering is 'De doop van Widukind.'

De doopplechtigheid en tegelijk onderwerping van Widukind von plaats in Attigny in Noord-Frankrijk, waar Karel de Grote één van zijn residenties had. Omdat Karel de Grote vanwege de warmwaterbronnen en de goede jachtgebieden steeds vaker in Aken vertoefde, werd deze stad de hoofdstad van zijn Frankenrijk. Van Widukinds doop maakte Karel de Grote een gebeurtenis van Europees belang.

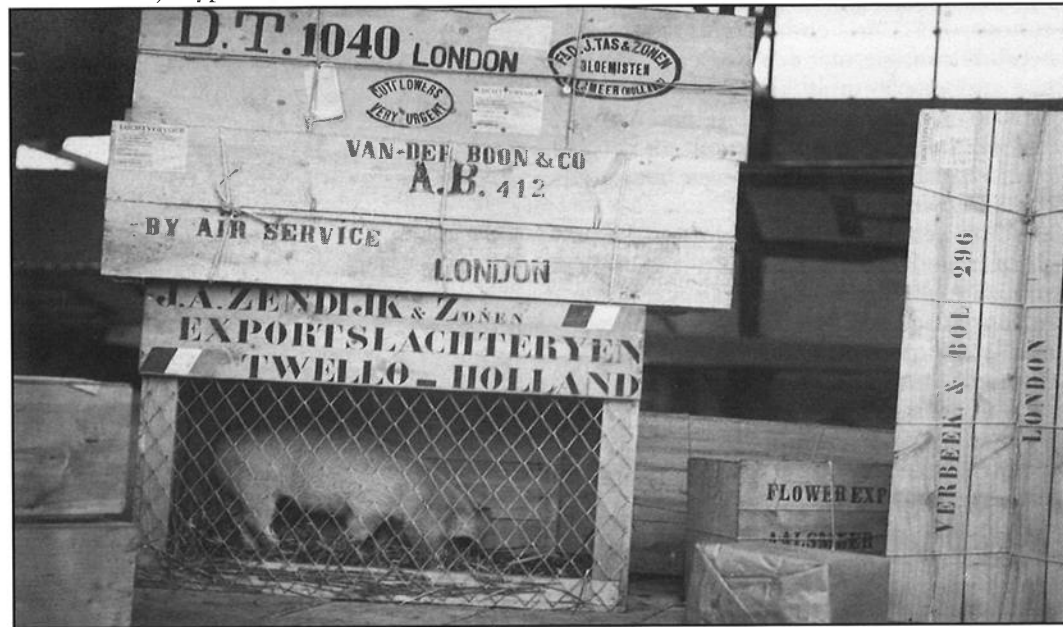
kische kerk was een staatskerk, de geestelijken vertegenwoordigden het gezag. De kerk was ook machtig door de grote bezittingen. De onroerende goederen van de duizenden gedeporteerden waren aan de Frankische staat en kerk gekomen, en velen schonken aan het eind van hun leven goederen aan de kerk. Verder was er één aspect van de tweede, vreedzame kerstening dat de Saksen bleek aan te spreken, namelijk de verering van relieken, waarvan ze ook wonderen mochten verwachten.

Eerste diertransport door lucht naar Londen

Jan Groenenberg

Inleiding

Op een verzamelbeurs vond ik een foto van een varkentje in een krat. De tekst op het krat luidde: "J.A. Zendijk en zonen Exportslachterijen Twello Holland". Op de achterzijde van de foto stond: "Opening der luchtvaartlijnen op Londen. Ook een luchtpassagier!.....". Al met al vrij cryptisch en een zoektocht waard.

"Opening der luchtvaartlijnen op Londen. Ook een luchtpassagier!....."

K.L.M.

De Koninklijke Luchtvaart Maatschappij voor Nederland en Koloniën (K.L.M.) werd op 7 oktober 1919 opgericht. Ruim een half jaar later op 17 mei 1920 vond de eerste K.L.M.-vlucht van Amsterdam naar Londen plaats. Het toestel was een Haviland DH-16. De piloot was Jerry Shaw. Aan boord waren als passagiers twee journalisten en Engelse kranten als bagage. De K.L.M. vervoerde dat jaar 345 passagiers, 22 ton vracht en 3 ton post. In die tijd bezat de K.L.M. nog geen eigen vliegtuigen. De vluchten werden uitgevoerd met toestellen en vliegers van het Britse bedrijf Aircraft Transport and Travel Ltd., maar al snel werden toestellen aangeschaft, gebouwd

door Fokker.

Jacob Kleiboer

De in Twello geboren Jacob of Jac. Kleiboer stond bekend als organisator van evenementen. Hij was in 1919 in aanraking gekomen met de vliegerij op de E.L.T.A. (Eerste Luchtverkeer Tentoonstelling Amsterdam). Dit was een tentoonstelling over de luchtvaart, die van 1 augustus tot 14 september 1919 werd gehouden. Dit evenement werd mede georganiseerd door Albert Plesman de latere directeur van de K.L.M.. Kleiboer was besmet met het vliegvirus en volgde vlieglessen op het vliegveld Johannestal bij Berlijn in Duitsland. Hetzelfde vliegveld waar Anthony Fokker vlieginstructor was

geweest en vliegtuigen had gebouwd (o.a. de Spin). Een jaar later in oktober 1920 organiseerde Kleiboer een vliegdemostratie in Emmen (Emmer Dennen). De K.L.M. ziet in Jacob Kleiboer een bruikbare man en in haar opdracht maakt hij overal propaganda voor de luchtvaart. In een Panorama uit 1955 lezen we over Jac. Kleiboer: "Hij is een van de allereerste mensen geweest van het allereerst luchtgoederenvervoer: de eerste kievitseieren door de lucht naar Londen; de eerste Aalsmeerse bloemen door de lucht naar Parijs en - andersom - de eerste Parijse modesnuffjes door de wolken naar Amsterdam - daarmee is de naam Jac. Kleiboer historisch onverbrekkelijk verbonden."

Opening der luchtlijnen naar het buitenland

Op 14 april 1921 vond de opening van de "Nederlandsche luchtlijnen naar het buitenland, door de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij voor Nederland en Koloniën" plaats. Deze zomerdienst van de K.L.M. werd geopend door Z.K.H. Prins Hendrik der Nederlanden. De K.L.M. vliegt vanaf dat moment met eigen bemanningsleden en vliegtuigen de Fokker F2 en Fokker F3. In een krant uit die tijd lezen we: "In de grote ijzeren loods die de K.L.M. op het vliegetrein heeft laten bouwen, waren

verschillende machines van het nieuwste Fokker type, de F3, die voornamelijk den dienst op het buitenland zullen onderhouden, ter bezichtiging gesteld. In het geheel bestaat, naar men ons mededeelde, de 'vloot' der K.L.M. uit acht zulke machines en er worden nog vier van hetzelfde type bijgebouwd".

Kleiboer was ook een tijd belast met de acquisitie van ladingen voor de K.L.M.. Hij zal ook betrokken zijn geweest bij de lading voor de vlucht naar Londen. Behalve kievitseieren, sigaretten en bloemen gaat er ook een speenvarkentje van 7 weken mee. Het allereerste veetransport door de lucht! Het zal geen toeval zijn dat het speenvarken geleverd is door het uit zijn geboortedorp Twello afkomstige bedrijf J.A. Zendijk en zonen. Het Twellose speenvarken is door de Engelse piloot Walter George Raymond Hinchliffe naar Londen gevlogen.

Het diertransport werd echter een teleurstelling. Het stamboekvarken mocht niet van het Londense vliegveld af vanwege een invoerverbod voor varkens. Het beest is verschillende weken in Engeland in quarantaine gebleven. Veel mensen op het Londense vliegveld hebben het dier toen zo verwend met lekkernijen als koekjes, chocolade en taartjes dat het als een vet varken in Nederland terugkeerde.

De Engelsche piloot Hinchliff besteedt het eene vliegtuig en de Duitsche aviateur Gnädig het andere. De motoren werden in beweging gezet en intusschen hadden eenige passagiers in de luxueus ingerichte cabines plaats genomen. Bagage werd ingeladen; de machines vervoerden o.a. kievitseieren, sigaretten, bloemen, wild en.. een speenvarkentje verzonden door de firma Zendijk te Twello.

Deventer Dagblad 15 april 1921

Bronnen:

De gloriejaren van de Nederlandse luchtvaart door Gijs Dragt
Deventer Dagblad, 15 april 1921
Internet: Geschiedenis K.L.M. en Fokker F2 en F3

Internet: Historische kranten op site Koninklijke Bibliotheek
Panorama uit 1955: artikel over Jac. Kleiboer "Organisator van evenementen"

VAN MAGISTRATEN EN GEWONE MENSEN.....

Problemen met een schooljuffrouw in 1888

J. Lubberts

In het dorp Voorst doen vele geruchten de ronde over het gedrag van juffrouw Veenstra, onderwijzeres te Voorst. De geruchten kwamen ook de burgemeester ter ore en hij stelde een onderzoek in om achter de waarheid te komen.

Als eerste werd gehoord Jan Bruggink, arbeider, oud 39 jaar en wonende te Voorst. Deze lei de volgende verklaring af: "Ik heb een stukje grond, toebehorende aan het buitengoed de Beele en daar en boven heb ik permissie om in een gedeelte van het Beelerbos blad te harken. Een week of zes geleden was ik 's avonds om een uur of negen bezig met blad harken. Ik ging naar een andere plek waar ik eigenlijk geen vergunning voor had om te zien of daar ook blad was. Bij de kromming van het pad zag ik in de verte iemand aankomen. Menend dat het de rentmeester van de Beele, meester Middelbeek, was schrok ik en ging terug, doch zag, toen de personen naderbij kwamen dat het juffrouw Veenstra was, die gearmd liep met de heer De Boom, een gehuwd persoon, die tijdelijk bij de timmerman Holbrink te Voorst gewoond heeft. Ik heb ze een ogenblik nagekeken, maar toen ik zag dat de rentmeester Middelbeek er niet bij was, kon het mij niet meer schelen. Vrouw Markus te Voorst zeide mij later dat juffrouw Veenstra en de heer De Boom bijna elke avond naar het Beelerbos gingen, doch dan elk een andere weg gingen en ook terugkwamen. Ik antwoordde dat ik dat al wel drie weken wist. Verder kan ik er niets van zeggen."

Was getekend,

H.J. Bruggink

Vervolgens verscheen voor de burgemeester Berend Lindeboom, oud 16 jaar en tuinjongen wonende te Voorst, hij heeft de volgende verklaring afgelegd: "Ik werk in de tuin van de Beele welke door Barmentloo is gepacht. Op een avond omstreeks vijf uur of half zes moest ik koffie gaan halen van het huis van Johannes Barmentloo. Toen ik bij het koetshuis was, zag ik bij de posten aan het eind van de laan van de Beele de heer De Boom en mejuffrouw Veenstra staan, zij stonden met de rug naar mij toe en ik zag dat de heer De Boom de armen om de hals van juffrouw Veenstra sloeg en haar kuste. Dit liet juffrouw Veenstra stil toe. Daarop zijn zij het bos ingegaan en ik ben doorgedaan om koffie te halen. Verder weet ik er niet van, alleen heb ik ze dikwijls in het Beelebos zien wandelen, ook 's avonds wanneer het donker is. Het is bepaald onwaar dat ik de dag, dat de inboedel van de heer van Embden in beslag genomen is in tegenwoordigheid van van Dommelen, van Ginkel en Beumer, dat ik de heer De Boom en juffrouw op een bank in het Beelebos heb zien zitten, hen heb zien kussen, van die bank afrollen en hij boven op haar.

Voorgelezen, goedgekeurd en getekend, nadat dit proces – verbaal op de eed bij aanvaarding van mijn bediening afgelegd, aan deze verhoren is opgemaakt.

B.Lindeboom.

Van Berend Jan Teunissen kwam de volgende verklaring.

Berend Jan Teunissen heeft mij hetzelfde

Hek de Beele

verteld over juffrouw Veenstra als anderen vertelt zijn vader. Bruggink vertelde het in het bijzijn van het hele gezin Teunissen. Teunissen had Bruggink nog willen sussen omdat zijn kinderen er bij waren, maar hij had gul verteld wat hij gezien had. Hij had De Boom en de juffrouw daar in Beelerbos toen hij loof had willen snijden's avonds laat bij de bank aangetroffen. De Boom liggende over de juffrouw heen zo dat hij haar in 't geheel niet zien kon. Hetzelfde vertelden mij de jongens van Jan Teunissen die het dan ook uit de mond van Bruggink gehoord hadden.

Bij de burgemeester kwam ook nog een schrijven binnen uit Warnsveld met de volgende inhoud: "Tot mijne grote verwondering en leedwezen, heb ik van mejuffrouw Veenstra, die vandaag, vergezeld van hare

moeder, dat zij door de conversatie met mijne vrouw en mijn persoon, in het ongelegen komt. Ik moet Ued. zeggen, van al dit gene, wat ik thans heb gehoord, niets begrijp. Onder een eed kan ik bevestigen dat er tussen mij en genoemde dame niets is gebeurd wat het daglicht niet mocht verdragen, dus ook niet wat de perken der welgevoeglijkheid te buiten is gegaan, dus ook niets wat haar als onderwijzeres kan schaden. Mocht dit schrijven niet voldoende zijn aan al de lasterpraatjes de bodem in te slaan dan zal ik er advocaten in betrekken of mocht Ued. Met mij willen spreken zo verzoek ik U beleefd dag en uur te bepalen".

Met de meeste hoogachting, Uw dienaar, J.G. de Boom.

Met dit schrijven was het onderzoek niet

afgelopen, een onderzoek door de heer H. Schaap luidde als volgt: " Namens de heer burgemeester van Voorst heb ik ondergetekende een onderzoek ingesteld aangaande het gedrag van juffr. Veenstra, hulponderwijzeres te Voorst. Van de vrouw van B.J. Busser, wonende onder de gemeente Brummen, heb ik het volgende gehoord, in tegenwoordigheid van B. Olthof wonende onder Brummen in de buurtschap Empe. Volgens genoemde vrouw had haar zoon Gerrit, oud achttien jaar, thans woonachtig in Duitsland, vroeger huisknecht bij de heer van Embden op de Beele, op een avond laat in de bos bij het kasteel de Beele juffr. Veenstra met de heer De Boom zien rollen in het bos. Enige avonden later voor de tweede maal. Hij was zoo laat, (Gerrit), naar huis gekomen dat hij door zijn moeder was onderhouden. Hij had toen

zijn moeder geantwoord dat hij genoemde twee weder had zien liggen in het bos. Hij had zich geschaamd toen hij hen had gezien. Bovenstaande heeft plaats gehad in de maand juli 1888 ."

Al dus opgemaakt door: H.Schaap, B.Olthof.

Op 1 augustus 1888 schreef juffrouw Veenstra een brief aan de burgemeester met de volgende inhoud: " In de onderstelling, dat uit een grondig onderzoek, door U ingesteld aangaande de lasterlijke praatjes, die over mij waren uitgestrooid U voldoende is gebleken, dat mijne positie als onderwijzeres alhier op kunstmatige en onfaire wijze wordt bemoeilijkt. Ik heb de eer U te verzoeken, een maatregel van Burg. en Weth. of van de raad der gemeente te willen uitlokken waardoor aan de ouders

woning aan de Beelelaan

wordt getoond, dat het gemeentebestuur met mij boven de kleingeestige begrippen van het publiek verheven is en dat mijne zware diensten als onderwijzeres – voor de handwerken heb ik alleen ruim 70 leerlingen te onderwijzen – door de raad op rechte wijze worden gewaardeerd."

Het onderzoek naar het gedrag van Juffrouw Veenstra gaat onverdroten voort. Landbouwer en slager te Voorst de heer H. Teunissen vertelde de ondervrager de heer Schaap dat Bruggink hem verteld had, nadat hij hem had gevraagd of het laster of waarheid was. Het was de volle waarheid volgens Bruggink, want hij had zelf de heer De Boom en juffrouw Veenstra bij een bank op de grond zien zitten of liggen. Dat had hij niet goed gezien want hij was geschrokken en spoedig teruggekeerd. Ook heeft genoemde Teunissen verteld dat hij eens op een avond de heer De Boom 's avonds langs zijn huis aan de Rijksstraatweg had zien wandelen, telkens omkijkende of hij juffrouw V. nog niet zag komen en had zich een eind verder achter een boom aan de weg schuil gehouden tot eindelijk juffr. V. met versnelde passen dezelfde weg was gepasseerd en elkander getroffen te hebben en de weg naar Beelebos waren ingeslagen. Teunissen die wel lust had hen te volgen, maar niet alleen wilde had zijn buurman gevraagd om mede te gaan, maar omdat die al te bed had gelegen had hij die niet kunnen bewegen om mee te gaan. Een andere buurman de heer Holsheimer was meegegaan. Door al die vertraging waren zij te laat gekomen en hadden hen niet in het bos, maar even daar buiten aangetroffen. Ze liepen gearmd en zo dicht bij elkaar als zij nog ooit jongelui die verliefd op elkander waren hadden zien wandelen 's avonds om tien uur.

Woordelijk wedergegeven door H. Schaap.

H. Teunissen verklaarde niet te kunnen schrijven en tekende met in tegenwoordigheid van H.J. Schaap, wethouder.

Onderzoek van de district schoolopziener.

Natuurlijk werd ook de schoolopziener te Arnhem ingelicht. Hij wilde niet onmiddellijk alle praatjes aanvaarden en ging een onderzoek doen op de school waar juffrouw Veenstra onderwijzeres was.

De schoolopziener deed verslag aan de burgemeester over zijn onderhoud met de hoofdonderwijzer G.F. Middelbeek, de onderwijzer W.F. Witte en juffrouw Veenstra. De eerste twee verklaarden dat de lopende geruchten wel bekend waren. Juffrouw Veenstra verklaarde dat zij nog contact had met de familie De Boom en dat hun verhouding van dien aard was dat daarop geen gegronde aanmerking zou kunnen worden gemaakt. De inspecteur (schoolopziener) was van mening dat haar uitdagende houding de aanleiding was van al deze praatjes. Zij werd daarover ernstig onderhouden en geadviseerd om elders een betrekking te zoeken ook al was het op een lagere jaarwedde. Ze beloofde die raad op te volgen om dat haar positie hier onhoudbaar was geworden. Over de verhouding op school verklaarde zij dat zij meermalen last had gehad van te grote vertrouwelijkheid van het hoofd der school zonder dat zij daartoe ooit aanleiding had gegeven. Toen zij twee jaar lang in hetzelfde lokaal werkzaam waren geweest had hij haar zelden met rust kunnen laten. Vaak kwam hij dicht bij haar dan nodig was. Op een keer toen zij zich bukte om iets uit de kast te pakken had hij haar omhelsd en gekust. Herhaaldelijk werd zij lastiggevalen door zijn liefdesbetuigingen. Plotseling was het afgelopen en was hij koel tegen haar. Zij dacht dat hij jaloers was op de heer

School

De Boom. Het hoofd van de school ontkende alles. Voor het feit dat hij de laatste twee jaar achtereen met de onderwijzeres voor de laagste klassen had gestaan, gaf hij als reden dat hij een nieuwe leesmethode wilde invoeren. Dit had hij gedaan op verzoek van de heer Veenstra, vader van de onderwijzeres, die liever niet wilde dat zijn dochter in hetzelfde lokaal werkzaam zou zijn als haar zwager de hulponderwijzer H. Kroes, daar er onenigheden tussen hen bestonden. Dit werd echter door de heer Veenstra ontkend. De heer Middelbeek gaf te kennen dat hij ontslag zou vragen zodra hij een ander huis kon vinden. Dit viel in goede aarde bij de heren schoolopzieners. Middelbeek vertrok 1 december 1888, op 69 jarige leeftijd, met pensioen naar Apeldoorn. De schoolopziener vond bij zijn onderzoek geen reden voor gedwongen ontslag.

Speel mee voor het goede doel!

Speel mee in de VriendenLoterij voor Oudheidkundige Kring Voorst

Ja, ik word vriend van het goede doel en maak elke week kans op prachtige prijzen!

Elke week kans op **DUIZENDEN** prijzen!

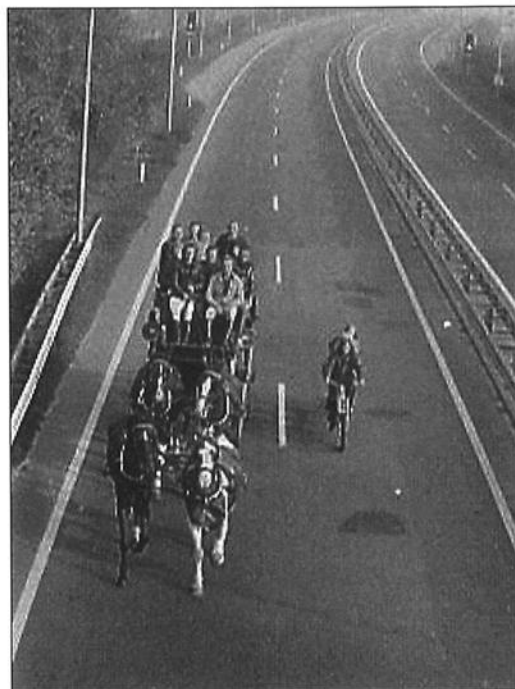
De aanleg van E 8 / A 1 Gemeente Voorst.

G. van Zijl

Aanleiding om hier aandacht aan te schenken was een boekje van Jan Havekate uit 1988 genaamd "De lange weg van Oost naar West", dat onlangs aan de bibliotheek van de OKV werd geschonken. Hierin wordt de langdurige strijd tot aanleg van de latere A 1 in Twente toegelicht. Onze grootste interesse heeft natuurlijk het traject Hoevelaken - Knooppunt Beekbergen en het aansluitende traject tot de IJsselbrug in Deventer. Na de bevrijding in 1945 van de Duitse bezetting waren er nauwelijks auto's beschikbaar. De eerste particuliere auto was de "Prefect", een meen ik Engels autootje dat alleen met een vergunning voor onder meer huisartsen beschikbaar kwam. Hoe zuinig we moesten zijn bleek wel uit de eerste autoloze zondagen in 1946 wegens een tekort aan benzine. Wie geen vergunning had om op zondag te mogen rijden was onherroepelijk zijn auto kwijt en kon gaan lopen. Deze regeling duurde tot 1950. Toch was richting oost Nederland de eerste auto(snel)weg tussen Utrecht en Arnhem in 1941 al opengesteld. Toen in 1945 de Duitsers zich moesten terugtrekken werd het spottend het "Hazepad" genoemd. In 1942 is er een studie losgelaten op een snelle verbinding tussen Amsterdam en Twente. Als aantoonbaar inter/nationaal belang is in 1951 in Genève een bijeenkomst geweest over te plannen autowegen. Hierbij werd aan Nederland de E8 als Europese Route toegewezen. We moeten ons wel voorstellen dat in jaren 1950 - 1960 het een zeer langdurige en vermoeiende rit was om van Deventer, via Twello - langs Teuge- via Apeldoorn, de Naald bij paleis 't Loo passerend - langs de Echoput richting Voorthuizen te rijden, om via het klaverblad Hoevela-

ken richting Amsterdam of Rotterdam de weg te vervolgen. Na dit klaverblad werd de verbinding wel beter maar verre van ideaal. Op het traject Echoput - Voorthuizen, was het een pure ellende: een weg, smal, niet meer dan een B-weg met een onafgebroken stroom van karren, paard en wagens en auto's. De meest langzame paard en wagen bepaalde het tempo. Inhalen was vrijwel niet mogelijk door de aaneengesloten stroom voertuigen en bovendien levensgevaarlijk. Was er een gaatje na een langzaam voertuig te hebben ingehaald, dan werd er fors op het gaspedaal getrapt om de verloren tijd weer in te halen. Snelheidsbeperking was er nog niet bij. Deze problemen bleken in den Haag toch een reden te zijn om in 1959 al een besluit te nemen over het aan te leggen tracé tussen Ter Schuur (nabij Hoevelaken) en de Deventer IJsselbrug. Het toenemend aantal auto's riep om uitbreiding van het landelijk wegennet. Als bewijs achteraf bleek op 29 mei 1955, de eerste Pinksterdag toen blijkbaar iedereen die een auto had er op uit trok. Vooral naar de Veluwe, toen een zeer gewilde ontspanningsplek. Ook Duitse dagjesmensen wilde onze bollenvelden zien en deze verkeersstromen, totaal zo'n 50.000 auto's, bezorgden Nederland op de rotonde Oudenrijn de eerste file-melding. Maar Nederland was daar trots op. Tien jaar na de oorlog bleken we een modern land! We telden weer mee!

Het proces van aanleg van autosnelwegen begon op gang te komen. In de periode 1955 - 1973 is er een enorme uitbreiding van deze autosnelwegen gekomen. Overigens onderscheidt een autosnelweg zich van een autoweg, doordat de snelweg geen gelijkvloerse kruisingen

Autoloze zondag 1973

heeft.

Maar in 1956 brak de Suezcrisis uit. Directe oorzaak was dat Nasser, president van Egypte het Suezkanaal nationaliseerde. Dat accepteerden Frankrijk en Engeland niet met als gevolg de genoemde crisis. Dreigende olie-tekorten waren aanleiding om weer de autoloze zondagen af te kondigen. Van november 1956 tot eind januari 1957 was het opnieuw verboden om zonder vergunning op zondag auto te rijden. In de periode 1960-1970 werden de wegen in hoge versnelling aangelegd. Begin 1960 viel de term "massa motorisatie" al. Midden jaren zestig ontstond het fenomeen "bermtoerisme". Met een klapstoeltje langs de weg zitten om alle soorten auto's te bekijken en te herkennen!

Bij de forse stijging van dit gemotoriseerd verkeer steeg ook het aantal ongelukken. In 1971 werd het trieste record van 3300

verkeersdoden geteld. Door het aanbrengen van vangrails in de middenberm en auto's met kooiconstructies te bouwen en niet te vergeten de veiligheidsgordels daalden deze cijfers aanzienlijk.

Intussen was tussen Ter Schuur (Hoevelaken) en kruispunt Beekbergen een autosnelweg gereed gekomen, die werd geopend op 31 mei 1972.

De aanleg van de E8 / A1 van Beekbergen via de gemeente Voorst, over de IJsselbrug bij Deventer naar Markelo was in 1971 / 1972 in volle gang. Tussen Apeldoorn en Deventer werd er 5 miljoen m³ zand gebaggerd, nodig voor de dijklichamen van de autosnelwegen. Hierdoor kwam een water/recreatiegebied van 9 hectare beschikbaar. (Bussloo).

Kroniek 2011-1

De Deventer verkeersbrug, een van de weinige betonnen bruggen in Nederland, zorgt met zijn 1100 meter lengte voor de overspanning van de IJssel. Ook in de jaren zeventig waren we al bezorgd over natuur en landschap. Ten oosten van Deventer ontdekte men zeldzame schimmels in de bodem. Aanleiding om hier met een bocht omheen te gaan voor de meerprijs van 2 miljoen gulden! De werkzaamheden werden er bovendien een half jaar door vertraagd.

Opening door Prins Claus

Maar al dit gezwoeg, resulteerde toch in een officiële opening van het traject Knooppunt Beekbergen tot Markelo door Z.K.H. Prins Claus op 21 november 1972.

Even zag het naar uit dat we deze nieuwe verbinding niet lang konden gebruiken, want op 6 oktober 1973 probeerden

Syrië en Egypte de staat Israël binnen te vallen en onder de voet te lopen. Na drie weken verbitterde strijd was Israël aan de winnende hand. Door de Nederlandse sympathie voor Israël en leveranties werden we gestraft door de OPEC landen met een olieboycot. Deze "oliecrisis" leverde ons voor de 3^e keer autoloze zondagen op: van 4 november 1973 tot 6 januari 1974. De wegen waren uitgestorven en op 1 december 1973 ging de benzine zelfs op de bon. Gelukkig maar voor korte tijd.

Autosnelweg met grensovergang

Intussen werd de E8/A1 verlengd van Markelo tot knooppunt Azelo (december 1979) om in 1985 het eindpunt te bereiken bij de grensovergang De Lutte naar Duitsland. Op dat moment was het mogelijk om met gemiddeld 120 km per uur van de Duits/Nederlandse grens tot in Amsterdam te rijden. Een prestatie!

Wat heeft het gekost?

Rijksweg A1	
Hoevelaken - Holten	
(inclusief IJsselbrug)	276 miljoen
Holten - Enter	30 miljoen
Enter - Borne (tot RW35)	26 miljoen
Borne (RW35) - Hengelo Oost	131 miljoen
Hengelo Oost - Oldenzaal West	38 miljoen
Oldenzaal West - De Lutte	141,5 miljoen
De Lutte - De Poppe	
(inclusief douanegebouw)	30 miljoen

De Appense Dijk: Een bijzondere dijk uit de vergetelheid gehaald.

Door Martijn Grievink

uit: Gelders Erfgoed nr. 4 - 2010

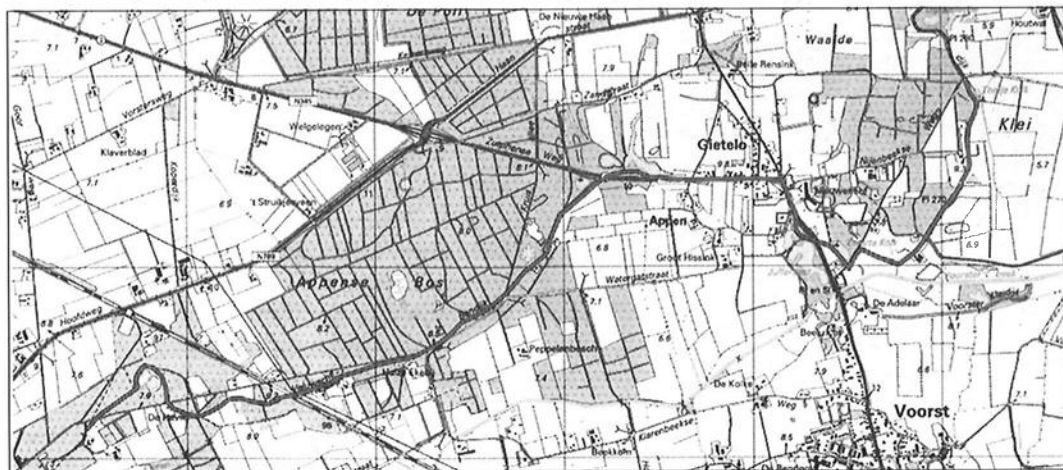
Verscholen in de bossen tussen Voorst en Apeldoorn liggen de relictten van de Appense Dijk die de noordelijke IJsselvallei beschermde tegen overstromingen. De verschillende relictten van de Appense Dijk dreigen hun samenhang te verliezen. Het Waterschap Veluwe, de provincie Gelderland, de Stichting Landschapsbeheer Gelderland, de gemeente Voorst en diverse landgoedeigenaren zijn samen tot een projectplan gekomen. Dit beoogt het behoud, herstel en de ontsluiting van de Appense Dijk, die behoort tot de meest bijzondere dijken van Nederland.

De Appense Dijk beschermde de noordelijke IJsselvallei sinds de Middeleeuwen tegen overstromingen vanuit de omgeving van de Voorster Beek. Hij vormt een uniek geheel van dijkstukken, deels begroeid, deels open en onderling sterk variërend in hoogte en breedte. Rond de dijk zijn legio stille getuigen van een eeuwenlange strijd

tegen het water zichtbaar. Vooral de vele doorbraakkolken of wielen spreken tot de verbeelding. Door versnipperd beleid en nieuwe bouwprojecten dreigen de waardevolle relictten van de Appense Dijk hun onderling verband te verliezen. Verder lijdt het gebied rond de dwarsdijk, het Appensche Veld, onder verdroging, waardoor waterpartijen en moerassen droegen te verlandden. Dit kan grote gevolgen hebben, vooral voor vissen en amfibieën. De Appense Dijk verdient dus serieuze aandacht.

Bewoning sinds de prehistorie.

Het bijzondere historisch cultuurlandschap rond de Appense Dijk dankt zijn uiterlijk aan een wisselwerking tussen de mens en het landschap. De basis van het natuurlijke landschap, zoals dat nu nog kan worden herkend, ligt in de voorlaatste IJstijd. Toen zijn de stuwwallen van de Oost-Veluwe gevormd. Bepaald gecompliceerd was de

De totale loop van de Appense Dijk is zichtbaar op deze kaart van Voorst en omgeving.

wording van de huidige IJssel. Tienduizend jaar geleden kwam een eind aan de IJstijd. Nog lange tijd daarna stroomde het water van de Berkel en de Oude IJssel via het huidige IJsseldal in zuidelijke richting, naar de Rijn. Omstreeks 1100 voor Christus begon de Rijn steeds meer grond af te zetten in het dal van de tegenwoordige IJssel. Dit leidde uiteindelijk tot het ontstaan van een permanente tak van de Rijn, stromend in noordelijke richting. In het gebied rond de Appense Dijk waren al vroeg mensen actief. De oudste archeologische vindplaatsen hier dateren uit de Oude- en de Midden-Steen-dijk (respectievelijk 35.000 - 8800 en 8800 - 4900 voor Christus). De bewoners van het gebied leefden toen nog van de jacht, maar

ook van het verzamelen van vruchten en andere eetbare plantendelen. Sporen van prehistorische bewoning vinden we voornamelijk op de hogere dekzandruggen en -koppen, de meeste gunstige plekken voor bewoning. Vermoedelijk streek men in de Midden-Steendijk bij tijd en wijle dichterbij de Appense Dijk neer. Een kleine vuurstenen kling en een vuursteenafslag, gevonden in 1986, vormen de aanwijzingen hiervoor. Op het Appensche Veld werden aan het einde van de Jonge-Steentijd negen grafheuvels opgeworpen. Dat gebeurde op de plaats van de overgang naar de overstromingsvlakte van de Voorster Beek. Ook in de Bronstijd heeft men deze heuvels nog gebruikt voor begravingen.

Appen

Bevolkingsgroei, ontginning waterbeheersing.

In de Karolingische tijd (750 – 1000 na Christus) nam in het gebied rond de Appense Dijk de bevolking sterk toe. Binnen relatief korte tijd werden tientallen boerderijen gesticht en werd het naburige land ontgonnen. Deze ontginningen vormen de basis van het huidige landschap.

De hogere gronden rond Appen en Gietelo waren rond het jaar 1000 al heel open; bos stond er vermoedelijk nauwelijks meer. Hier en daar lagen boerderijen met hun akkertjes. Vanaf de 12^e eeuw groeide de bevolking en daarmee het aantal boerderijen. Nieuw land op de grote dekzandruggen werd tot bouwland ontgonnen en de oudste akkertjes groeiden daardoor aan elkaar. Voor het eerst was er sprake van een enk. Omstreeks 1300 vormden de komgronden van de Noordelijke IJsselvallei nog een zompig gebied. Intussen waren al nederzettingen ontstaan op de natuurlijke hoogten in de wijde omgeving. De bevolkingstoename maakte intensievere akkerbouw noodzakelijk. Het boerenland moest meer worden bemest. Waar de woeste gronden zich ervoor leenden, konden heideplaggen, grasplaggen of bosstrooisel worden gewonnen. Dit materiaal werd vermengd met de schaarse mest en daarna over het land uitgestrooid. In de 13^e eeuw werd gretig uitgekeken naar mogelijkheden om ook de waterwildernis in de kommen te benutten. Rond 1308 lag aan de Overijsselse kant van de rivier, van Deventer tot de Zuiderzee, of een ononderbroken bedijking. Deze dwong de IJssel om zich bij hoogwater vooral te ontlasten naar de westelijke (Veluwe) oever.

De graaf van Gelre bracht grote veranderingen in de noordelijke IJsselvallei. Hij werd daarbij geholpen door Hollandse en Zeeuwse kolonisten. Deze mochten in ruil

voor de erfpacht de woeste komgronden in de noordelijke IJsselvallei ontginnen. In 1370 werd een flinke stap gezet naar meer samenhang in de waterbeheersing van de Noordelijke IJsselvallei. Verschillende dorpen verenigden zich in een nieuw waterschap. Vervolgens kwam een aaneengesloten bedijking langs de IJssel tot stand.

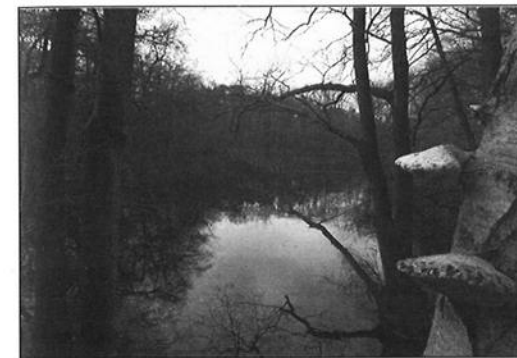

Een zogeheten schouwpaaltje, voorheen door het Waterschap gebruikt om reparatiewerkzaamheden aan de dijk te kunnen laten plaatsvinden.

Opeenvolging van rampspoeden.

In 1433 deden zich grote overstromingen voor in het rivierengebied, die een aanzet vormden tot een verbeterde waterbeheersing in de Noordelijke IJsselvallei. Er kwam nu ook een doorlopende bedijking van Twello tot de hoge gronden bij Klarenbeek. Mogelijk werden hierin reeds bestaande dijkstukken opgenomen en versterkt. Het grootste aaneengesloten dijkstuk kwam in de mark Appen te liggen, de Appense Dijk. Door de eeuwen heen vormde de Appense Dijk een vitale schakel in de bedijking van de Noordelijke IJsselvallei. De hele streek had belang bij goed onderhoud van de dijk. Zodoende werd die regelmatig zorgvuldig nagelopen op gebreken. Toch konden dijkdoorbraken lang niet altijd worden voor-

komen. In tijd van oorlog en chaos, zoals tijdens de Opstand tegen Spanje, werd de kans daarop alleen maar groter. Mogelijk waren door de kracht van het rivierwater hier al in de 14^e eeuw grootscheepse dijkverleggingen nodig. De landschappelijke sporen van de ingrepen zijn nu nog zichtbaar. Keer op keer bleek dat het lot van de Appense Dijk was verbonden met dat van een ver weg gelegen dijk n.l. de Hetterse Dijk tussen Rees en Emmerik. Als de dijk doorbrak, ontlastte de Boven-Rijn zich naar de Oude IJssel, om zich daarna bij Doesburg op de IJssel te storten. Dat leidde doorgaans al gauw tot buitenissige waterstanden bij Appen. Bar en boos was de toestand in januari 1552. In de Veluwe Bandijk deden zich maar liefst vijf doorbraken voor, waarvan drie in de Appense Dijk. Daarbij ontstonden hier evenzoveel waden of wielen.

de Appense kolken

In de 17^e eeuw ging het weer mis. IJsgang en ijsverstoppingen maakten destijds het gevaar voor dijkbreuken extra groot. Dat bleek weer in 1658. Ook toen ging de ramp vooraf door een dijkbreuk in Duitsland. Ten slotte bezweek de Appense Dijk op meerdere plekken, waarbij nieuwe wielen ontstonden. De doorbraken van de Appense Dijk dompelden de Noordelijke IJsselvallei in diepe ellende. In Twello kwam het wa-

ter in sommige huizen tot aan de balken te staan. Moeilijk te geloven is dat bewoners van Deventer en andere Overijsselse plaatsen er geen been in zagen om met hoogwater de dijk aan de Veluwe kant door te steken, om de eigen dijken en andere voorzieningen te sparen. Zij hadden het vooral voorzien op de Appense Dijk tegenover het eenzame Gietelse Veld. Als de IJssel door ijsverstoppingen werd opgestuwd leek het de Overijsselnaren aantrekkelijk om de rivier de kans te geven om zich te ontlasten naar de Noordelijke IJsselvallei via het Voorster beekdal en opzettelijk gemaakte gaten in de Appense Dijk. De dijkgraaf gaf de wachten opdracht om pogingen van bewoners van de Overijsselse oever om met boten over te steken in de kiem te smoren. De wachten mochten zelfs op hen schieten!

dijk tussen Appense kolken

Bijzondere diersoorten

Deze roerige geschiedenis maakte dat een uniek stukje cultuurlandschap kon ontstaan. De dijk heeft naast unieke cultuurhistorische ook opmerkelijke ecologische kwaliteiten. In de omgeving van de dijk kunnen naast vele plantensoorten ook diverse bijzondere diersoorten worden aangetroffen. Tijdens een veldbezoek werd onder andere een levendbarende hagedis ontdekt die onderaan het zuidelijk talud van de dijk zat te zonnen. Voor amfibieën

zijn uiteraard vooral de kolken- en andere wateren langs de dijk van belang. In de kolken komen onder andere tien doornige stekelbaarsjes en kroeskarpers voor. Aandacht verdienen ook de kolonies van de grijze zandbij die het open zand op de dijk kruin gebruiken om hun nestgangen te graven waar de vrouwtjes hun eitjes in leggen. De zandbijen worden vergezeld door roodharige wespbijen. Deze parasiteren op het nijvere werk van de grijze zandbij door ook eitjes in de nestgangen te leggen.

afgelopen jaar in opdracht van het Waterschap Veluwe een studie uitgevoerd naar de landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische kwaliteiten van de Appense Dijk en zijn directe omgeving. Deze studie heeft geresulteerd in een gebiedsanalyse, een geschiedenis en een groot aantal uitvoeringskansen. Vijf uitvoeringskansen zijn nader uitgewerkt tot concrete projectplannen, die in nauw overleg met de betreffende landgoedeigenaren tot stand zijn gekomen. De plannen richten zich op het behoud, het

crevassedeel met bijzonder geulachtig karakter (Appense kolken richting Zandstraat)

Functieverandering van de dijk

Men is het erover eens dat de Appense Dijk en omgeving behouden moeten worden, en waar mogelijk opgewaardeerd. Stichting Landschapsbeheer Gelderland heeft het

opknappen en het meer beleefbaar maken van de Appense Dijk en een aantal doorbraakkolken. Concreet betekent dit het opschonen van de waterpartijen, het plaatselijk omzichtig verwijderen van humuslaag,

bomen en struiken en de realisatie van een wandelroute. De beoogde maatregelen van het Waterschap tegen de verdroging van het TOP lijstgebied Appensche Veld vormen de motor voor de uitvoering van verdere maatregelen, zoals het herstel van de natuurlijke loop van de Voorster Beek. Ook is aansluiting gezocht bij kansen binnen andere beleidsvelden, zoals de Ecologische Hoofdstructuur rond de Voorster Beek, het Landschapsontwikkelingsplan Van Veluwe tot IJsselvallei en Ruimte voor de Rivier projecten. De provincie Gelderland en de gemeente Voorst zijn steeds nauw betrokken geweest bij de realisatie van dit project. Door het herstellen en ontsluiten van

de structuur van de Appense Dijk en zijn relictten van de structuur van de Appense Dijk en zijn relictten in relatie met (de geschiedenis van) het waterbeheer kunnen verschillende landschapstypen en hun ontstaansgeschiedenis beter toegankelijk en zichtbaar worden gemaakt. Dan wordt ook duidelijk welke functieverandering de dijk heeft ondergaan: van waterkerend element naar een factor van belang voor toerisme en recreatie in de regio.

** Martijn Grievink is projectleider van het project "Appens Dijk" bij Stichting Landschapsbeheer Gelderland.*

Juffersgat in de volksmond: mulderskolk

HORSTINK
KWALITEITSBOUWERS VAN HUIS UIT!

J.W. Frisostraat 15
 7391 DJ Twello
 Telefoon 0571 - 27 14 83
 Fax 0571 - 27 10 36

Kamperboellestraat 17
 7383 XS Voorst
 Telefoon 0575 - 50 33 05

Luxe woningbouw
 Aan- en verbouw
 Complete badkamers
 Utiliteitsbouw
 Restauratie
 Onderhoud

www.kwaliteitsbouwers.nl

ZEEFDRUKKERIJ KLUNDER

Gespecialiseerd in het drukken van:

- * Paraplu's * Katoenen/nylon tassen
- * Reclameborden * Stickers
- * Posters * Display's
- * Diverse Kunststoffen
- * Digitaal grootformaat printen op diverse materialen
- * En bekend met Speciale inktten.
b.v. krasloten - geur en glitter inktten

Op www.eigenshirt.nl vindt u het drukken van:

- * Textiel: van t-shirts tot bedrijfskleding
t-shirts vanaf 1 exemplaar ook mogelijk

Oude Rijksweg 19, Twello
Tel. 0571-276622
www.klunderzeefdruk.nl

Kapsalon Koolman

Tel. 0571 - 271423 - Stationsstraat 1
7391 EG Twello

meer dan 225 jaar

- ontwerp/dtp/webdesign
- kopiëren zw/w en kleur
- grootformaat zw/w en kl
- textielbedrukking
- inbinden studiemateriaal
- lamineren klein en groot
- print je eigen behang
- pop-up doek incl. display

Van Ghentstraat 25 | 7391 CR TWELLO | T 0571-271104
F 0571-273432 | E info@riwa-copy.nl | www.riwaprintendesign.nl

Het ontbrekende puzzelstukje voor al uw print- en inbindwerk

Bakker Bril Voorst

Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds (na enkele verbouwingen) in gebruik.

Het pand staat op de monumentenlijst. De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril.

Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden. De bakkerij is geregeld doel van excursies.

Er gaan dan stevast eigengemaakte produkten mee naar huis.

Foto uit 1960,
bakker Bril met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Hof van Twello

Rijksweg 17a - 7391 MH Twello
Tel. 0571-270014
www.hofvantwello.nl

Voor Catering en Blote Voetenpad:
06-12635320
info@hofvantwello.nl

Geopend:
Dinsdag t/m zondag van 10.00 tot 17.00 uur.

Van 1 november tot 21 maart dinsdag en zondag gesloten.

Lekker | | Lokaal

Al meer dan 800 jaar wordt er geboerd op de grond waar nu Hof Van Twello gevestigd is. En dat niet zonder reden. In de bodem bevinden zich leem en oerlagen die het waterhoudend vermogen van de grond verhogen. En dat was veel waard in een tijd zonder beregeningsinstallaties. Nog steeds profiteren wij van deze bodem-eigenschap. Onze wijngaard bijvoorbeeld groeide zeer voortvarend weg, en ook onze groenten, kleinfruit en boomgaarden hebben elk seizoen baat bij deze prima grond. Het bewijs leveren wij elke week in onze streekwinkel waar niet alleen onze eigen producten maar ook die van andere ambachtelijke producenten uit de streek te koop zijn. Van karnemelk tot geitenkaas, van hertenvlees tot de heerlijkste biefstukken. Ook voor al uw catering staan wij klaar!

Informeer hier eens naar: info@hofvantwello.nl

Elke dag een streekmenu